

د موضوعي مقالو لړۍ

د گټو موضوع:
د افغانستان په ولسي جرگه کې جنسیت او
د حضور سیاست

اناوردزورت

۱۳۸۲ چنگاښ

د افغانستان د څیړنې او ارزونې اداره

د افغانستان د څيړنې او ارزونې اداره

د موضوعي مقالو لړۍ

د گټو موضوع:

د افغانستان په ولسي جرگه کې جنسيت او

د حضور سياست

اناورد زورت

دغه څېړنه د برتانيې د نړيوالې پراختيا د
د بېارتمنت (DFID) لخوا تمويل شوه

۱۳۸۶ چنگاښ

د افغانستان د خپرنې او ارزونې اداره (۲۰۰۷ ©): ټول حقوق خوندي دي.

د دغه اثر د کومې برخې تکثیر، د بیا موندلو وړ سیستم کې زیرمه کول یا د هرې الکترونيکې وسيلې يا لارې څخه د هغه خپرول د خپروونکي (د افغانستان د خپرنې او ارزونې د ادارې) د ليکل شوي اجازې پرته غیر قانوني دي. د اجازې د ترلاسه کولو لپاره کولاي شي په areu@areu.org.af پته يا هم د ۵۴۸ ۲۰۸ ۷۹۹ (۰) ۹۳+ تلفون په شمېره اړیکه ونیسئ.

د لیکونکي په اړه

آنا وردزورث د دغه ادارې د جنسیت څیړنیزه څانګه کې لوړ پوړی څېړونکي ده او د ۲۰۰۴ کال راپدېخوا په افغانستان کې کار کوي. نوموړې د سیاسي اقتصاد د تاوتریخوالي، شخړو او پراختیا په برخه کې د لندن له پوهنتون د ختیځ او افریقا د مطالعاتو د پوهنځي څخه ماسټري اخیستې ده. آنا وردزورث په افغانستان کې په ملي او ټیټو کچو په سیاست کې د ښځو د حضور په اړه څېړنه کړېده او پخوانی کار یې مشخصاً د بلخ پر ولایت متمرکز و. نوموړې اوس مهال د دغه ادارې لپاره د وزارتونو په کچه د جنسیتي تگلوري په اړه څېړنه کوي.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې په اړه

د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره (AREU) یو خپلواک څېړونکي سازمان دي چې عملي څېړنې یې تر سره کړې او آسانه کړې دي او د مشي او کړنلارې خبرتیا ورکونکې او ګټوره پوهه په نظر کې لري. د څېړنې او ارزونې ډله په فعاله توګه د څېړنې او زده کړې کلتور ته د څیړنیز ظرفیت د غښتلتیا او د څېړنې او نظر ورکولو لپاره د فرصتونو د رامنځ ته کولو له لارې پراختیا ورکوي. د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې د لرلید تر ټولو ارزښتناک ټکی د افغانانو د ژوند ښه والي دي.

دغه اداره په ۲۰۰۲ کال کې په افغانستان کې د ټولنیزې مرستې د میتود پر بنسټ تاسیس شوه او د هغه مشرتابه پلاوی د مرستندویانو، ملګرو ملتونو، څو اړخیزو سازمانونو او د غیر دولتي سازمانونو څخه استازیتوب کوي.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې اوسني مالي لګښتونه د اروپایي کمیسیون، د کډوالو په چارو کې د ملګرو ملتونو د عالي کمیشنري، نړیوال بانک او د ناروې، ډنمارک، سویس، سویډن او برتانیې د هېوادونو لخوا ورکول کېږي.

کورودانی

زه د ټولو هغو کسانو څخه د زړه له کومې مننه کوم چې د دغه څېړنې په مرکو کې یې گډون کړي، په ځانگړي ډول د ولسي جرگې د غړو څخه چې په ډېره میللمه پالنه یې خپل وخت د څېړنې ټیم ته ځانگړی کړ مننه کوم. زما هڅه دا ده چې د ملي شوراې د استازو لیدلوري په ډېره امانت داری سره ولیددوم. دغه مقاله په ځینو ځایونو کې د قانون جوړونې پر اوسنۍ فضا نیوکه کوي مگر دغه نیوکې په هیڅ صورت د افرادو څخه د نېوکې په مانا نه دي. همدارنگه دغه مقاله د استازو د پام وړ بریاوو باندې هم سترگې نه پټوي. اړینه بولم د هغو کسانو پر زړه ورتیا او ژمنتوب ټینگار وکړم چې د افغانستان په اوسنیو حالاتو کې یې د قانون جوړونې ارگان رامینځ ته کړ. د نړیوالو دفترونو د استازو څخه هم مننه کوم چې د ملي شوراې سره یې مرسته کړیده. د افغانستان د څېړنې او ارزونې د ادارې غړو ټولو زه د دې څېړنې د ترسره کولو او د دغه اثر د لیکو په هکله زیات هڅولي يم او د دوي ملاتړ او لارښوونې د درناوي وړ دي. په ځانگړي ډول میرمن پروین گیزابی او بناغلي محمود ابراهیمي چې د ژباړې په برخه کې دوي د مرستې پرته د دغه څېړنې پای ته رسول ناشوني وو. د دېرا اسمیت، پلا کانتور، هیمش نیکسون، آدم پین او پال فیشتین له ملاتړ او نیکو نظرونو څخه چې د دغه مقالې د جوړښت او د بحثونو د بډاینې لامل شول او له فی کاگهاستین څخه د دغه اثر چاپ ته د چمتو کولو له امله زیاته مننه کوم.

په پای کې د ټولو هغو کسانو څخه چې دغه متن یې لوستې او ماته یې گټور نظرونه راکړي دي، مننه کوم.

آنا وردزورث د ۱۳۸۲ کال د چنگاښ میاشت

د مطالبو لړلیک

۱	د خپرنې لنډيز.....
۱	سريزه.....
۳	۱.۱ ټوليز اند.....
۳	۲.۱ د پارلماني بحثونو دنده: د مثبتو کارونو ارزونه.....
۴	۳.۱ د نظرونو د سياست پروړاندې، د گډون سياست.....
۴	۲
۷	د روښ پېژندنه.....
۸	۳. شاليد: په افغانستان کې د ښځو سياسي ونډه، ۲۰۰۵-۱۹۲۴.....
۱۰	۴. د ښځو گډون: اوسنۍ وضعه.....
۱۰	۱.۴ په ملي شورا کې د ښځو د گډون سياست.....
۱۱	۲.۴ د حضور سياست: د ځانگړو شويو څو کيو په اړه د نارينه وو ليدلوري او د ښځو گډون.....
۱۲	۳.۴ د حضور سياست: د څو کيو ځانگړي کول ناسمه اخیستنه؟.....
۱۴	۴.۴ د حضور سياست: انگېزې او خنډونه.....
۱۷	۵. پارلماني تړاو: د ټوليزو گټو بيان.....
۱۷	۱.۵ د مشرتابه مسئلې: شخصي سياست، ملاتړ، شهرت.....
۱۹	۲.۵ "بهرنۍ" اغېزه: گوندونه او د سياسي خپلواکۍ محدوديت.....
۲۲	۳.۵ د "نظرونو د سياست" پروړاندې خنډونه: يوه د نه ليرېد وړ رايه، قوميت او ملي يووالي.....
۲۴	۶. د استازيتوب رول: "انتخاباتي سيمه" او ضمني دلالتونه.....
۲۴	۱.۶ د استازيتوب مسئلې: جغرافيايي لاملونه.....
۲۶	۲.۶ د استازيتوب مسئلې: ملاتړيزې شبکې.....
۲۸	۷. نه پاملرنه او اجرائي مداخله.....
۲۸	۱.۷ اجرائي محدوديتونه: د ښځو په فضا کې د ښځو لپاره فضا.....
۳۰	۲.۷ اجرائي مداخله: له فساد څخه اخیستنې (برداشت).....
۳۲	۸. نړيوالې مرستې.....
۳۲	۱.۸ اړتياوې او ميکانيزمونه: نړيوال ليدلوري.....
۳۵	۲.۸ اړتياوې او ميکانيزمونه: د ملي شورا د استازو ليدلوري.....
۳۸	۹. پايلې او د پرمختيا لارې.....
۴۰	اخځونه.....
۴۲	د افغانستان د خپرنې او ارزونې وروستۍ خپرونې.....

لنډيزونه

د بنځو پروړاندې د تاوتریخوالي د له مینځه وړلو کنوانسیون	CEDAW
د فردريش ابرت ټولنه	FES
د افغانستان دولت	GoA
د بين المجالس ټولنه	IPU
مشرانو جرگه	MJ
د بنځو د چارو وزارت	MOWA
د افغانستان د بنځو لپاره د کار ملي طرحه	NAPWA
ملي ډيموکراټيکه موسسه	NDI
د افغانستان د خلق ډيموکرات گوند	POPA
د جنسيت عملي گټې	PGI(s)
د جنسيت ستراتيژيکي گټې	SGI(s)
يوه د نه ليرېد وپرايه	SNTV
د نيويارک ايالتي پوهنتون	SUNY
د ملگرو ملتونو د پراختيا اداره	UNDP
د افغاني مقننه ځواک د جوړېدو څخه ملاتړ	SEAL
د بنځو لپاره د ملگرو ملتونو پرمختيايي صندوق	UNIFEM
د متحده ايالاتو د نړيوالې پرمختيا موسسه	USAID
ولسي جرگه	WJ

د خپرنې لنډېې

اړه منفي لید لري او اکثرأ د جنگ جگړو کړاوونه د هغوي له امله گڼي. لدې کبله د پارلماني ډلو او پر مسئلو ولاړو ډلو جوړول د ډېرو ستونزو زیږند دي او د بنځو د جنسیتي گټو څخه د استازیتوب د فضا د نه رامنځ ته کیدو لامل شوي دي. د قومیت لاملونه او همدارنگه "بهرنۍ" اغېزه هم په پراخه کچه د دغو گټو څخه د نه استازیتوب لامل شوي ده.

د استازیتوب رول: انتخاباتي حوزه او ضمني دلالتونه

د پارلمان د غړو او د هغوي د انتخاباتي حوزه تر مینځ اړیکې او د انتخاباتي حوزه د گټو (او د بنځو د جنسیتي گټو) د ساتلو لپاره ظرفیت په ټولیز ډول کمزوری دي او د گټو لاملونو له کبله دي (کولای شو دغه لاملونه په دوو لویو برخو وویشو). لومړۍ برخه جغرافیایي لاملونه دي لکه هغه ځای چې د پارلمان د غړي ټاکنیزه سیمه ده او دا چې آیا هغوي کولای شي په منظمه توگه د نظر وړ سیمې څخه لیدنه وکړي، او دا چې امنیتي وضعه د استازي لخوا پروړاندې شوې موضوع څومره اغېزه لري، اړونده ده. دوهمه برخه د استازي د ملاتړ شبکې دي، دا چې د استازي ټاکنیزه سیمه څرنگه خلک دي او د استازي او د ټاکنیزې سیمې تر مینځ څه اړیکه شته، اړونده ده. له یوبل سره تړلې مسئلې لکه ملاتړ، د خدمتونو چمتو کول او مېلمه پالنه د دغه بحث مهم ټکي شمېرل کېږي.

نه پاملرنه او اجرائيې مداخله:

حتي په داسې حالاتو کې چې د بنځو جنسیتي گټې په شورا کې مطرح هم شي مگر بیا هم ډېر کم وخت پېښېږي چې په دغه اړه قانون جوړ کړل شي. د دغه امر یو لامل د پلي کوونکو چارواکو لخوا جنسیتي گټو ته نه پاملرنه ده. د بنځو استازیتوب د پلي کولو په کچه ډېر کم دي او یواځې د هغو بېلگه د بنځو د چارو وزیر ده. د بنځو د جنسیتي گټو په اړه دغه محدودیت په نورو برخو کې هم د پام وړ دي. دوهم ټکي په اجرائیه او مقننه ځواکونو کې او په حقیقت کې د دوي تر مینځ د فساد شتون دي. د دغو درکونو (برداشتونو) سپیناوی او نه سپیناوی جوت نه دي، مگر که داسې فرض شي چې د دولت پر پرېکړو د اغیزې یواځینۍ لاره رشوت اخیستنې ده، نو پایلو ته رسېدل د اړینې

دغه پاڼه په دې اند ده چې په ولسي جرگه کې د بنځو د پراخه شتون سره سره د بنځو د جنسیتي گټو څخه استازیتوب په خپله تر ټولو ټیټه کچه کې پاتې دي. دغه امر پدې مانا نه دي چې د بنځو سیاسي اغېزه د وروستیو ۱۸ میاشتو په اوږدو کې نه ده زیاته شوې، بلکه په ټولیز ډول بنځو د دغه نوي لاسته راوړي ځواک څخه د جنسیتي گټو د ښه والي په موخه گټه نه ده اخیستې. د دې خپرنې موخه د دغه گټو خپرل او په راتلونکي کې د دغو گټو د بنسټیز ښه والي لپاره د کړنلارو وړاندې کول دي.

د نظري (تیوریکي) چوکاټ د درېښاندلو او په افغانستان کې د بنځو سیاسي ونډې ته د تاریخي کتنې څخه وروسته دغه مقاله په شپږو برخو کې خپل بحثونه وړاندې کوي.

اوس مهال د بنځو سیاسي کړون

بنځې د ۱۸ میاشتو راهیسې په ملي شورا کې گډون لري او د مقننه ځواک سره د مرستې لپاره د هغوي شتون ته په ټولیزه توگه په پراخه کچه هر کلي وشو. هر څو که د دوي شتون د له مخکې ځانگړو شویو څوکیو څخه د ناوړه انګېرنې په وسیله کمزوری شوي دي.

پر هغه برسېره د بنځو تر مینځ د واټن زیاتوالي هم د منلو وړ دي او د دغه انګېرنې په خلاف دي چې ښایي بنځې د یوه واحد وجود په توگه راښکاره شي. د بنځو د جنسیتي گټو استازیتوب له خنډونو سره مخ دي او د دغه استازیتوب په وړاندې خنډونه په څلورو برخو کې پیژندل شوي دي:

پارلماني تړاوونه: د ټولیزو گټو بیان

د بنځو جنسیتي گټې ټولیزې گټې دي، او په دې دلیل د افرادو په پرتله پر مسئلې ولاړې ډلې هغوي ډېر بریالي استازیتوب کولای شي. مگر پر مسئلې ولاړو ډلو او نه هم ټولیز سیاسي سمونونو د افغانستان په سیاسي تاریخ کې کوم ځواکمن یووالي نه دي درلودلي، گوندونه شته دي بلکه د بنسټیز شوو گوندونو څخه یې ډیر واټن درلودلي او ډېرې افغانان د هغوي په

پانگې د شتون څخه پرته ناشوني دي او (د بېلگې په توگه د جنسيتي مسايلو په کړنلاره کې د ښه والي) په اړه د اغيزې لپاره بې ارزښته دي.

نړيوالې مرستې

نړيوالې ټولني په پارلمان کې د ښځو د جنسيتي گټو د طرح کولو د ظرفيت د لوړوالي په موخه د ظرفيت د لوړولو، ورکشاپونو د جوړولو او نورو اړوندو کارونو د ترسره کولو له لارې زياتې هڅې کړې دي. هر څو که د ښځو استازيو اړتياوې يو بېړنۍ امرانگېرل کيږي او د قانون جوړولو په برخه کې د ملاتړ د ارزښت د درک کولو پرته د دوي سره مرسته کيږي. پدې دليل د دواړو لورو (استازي او نړيوال مرستندويان) د بېځايه تمو د رامینځ ته کېدو لامل گرځي.

پاييلې او پروړاندې لارې

لاندي پروړاندیزونه په پارلمان کې د ښځو د جنسيتي گټو د طرحه کولو د لاگتورتيا په موخه وړاندې کيږي:

۱. ځانگړې شوي څوکۍ: که داسې فرض شي چې په راتلونکو ټاکنو کې د ښځو لپاره څوکۍ ځانگړې کيږي، نو سپارښتنه کېږي چې دولت او د ټاکنو چارواکي د دغو څوکيو د کړنلارې په اړوند خلکو ته مخکې له مخکې معلومات ورکړي. په هغه برسېره د وړاندې ځانگړې شويو څوکيو سيستم بايد د تېرو نابرابريو دلته مهالي ارزونې په بنسټ وي نه داسې يو سيستم چې د هغه له لارې ښځو ته ناعادلانه مکافات ورکول کيږي.

۲. پر مسئلې ولاړې ډلې: که چېرې د جنسيتي چارو کړنلاره په پراخه کچه ومنل شي پدې صورت کې بايد ډله ايز استازيتوب وهڅول شي. د ښځو د جنسيتي گټو استازيتوب پر مسئلو ولاړو ډلو يا د هغو گوندونو چې د دغو گټو څخه د استازيتوب ژمنه يې د سياست يوه بنسټيزه برخه وي، چوکاټ ته اړتيا لري. د افغانستان په سياسي تاريخ کې تراوسه د پر مسئلو ولاړو ډلو بريالي نشتوالي ته په پام دغه مسئله د جدي پاملرنې وړ ده.

۳. ځواب ورکونه "تپتې لوري ته": ځواب ورکونه "تپتې لوري ته" د پروگرامونو لاسته راوړونکو ته د نړيوالو سازمانونو

زياتېدونکې ژمنې ته اړتيا لري. د زده کړې او د مرستې د نورو شکلونو د څرگندونو اړوند اسناد بايد د شورا د استازو د مطالعې په موخه په منظم ډول چمتو کړل شي. په هغه برسېره وړانديز کيږي چې د استازو په وسيله د اشاعې (حق پيژندنې) په اړوند د پارلمان سره د مرستې په برخه کې د روڼوالي (شفافيت) د اړتيا په اړوند د خبرتيا د لوړوالي په موخه کار وکړل شي.

۴. د جنسيت/اړوندو مسايلو پر زده کړې تمرکز: د زده کړې محدوديتونه په پراخه توگه د پاملرنې وړ دي او د زده کړې پروگرامونه کولاي شي گټور مهارتونه (د بېلگې په توگه د قانون جوړولو پرمختگ) په برخه کې په کار واچوي. لدې کبله جنسيت بايد په مناسبه توگه په ټولو روزنيزو پروگرامونو کې په نظر کې ونيول شي ترڅو د جنسيت په اړه حساسه مسئله خپره شي او ددې پيغام څرگندوي وي چې د پارلمان ټولې چارې بايد د جنسيتي انډول له ليدلوري څخه تر سره شي.

۵. د ښځو د حقونو په اړه د قانون جوړولو همغږي: دې ته په پام چې د ښځو د حقونو د لوړتيا په موخه د قانون جوړونې د ډول ډول شکلونو او د ژمنو د الزاماتو په هکله کم درک شته، وړانديز کيږي: د مخکې يادشو مواردو ټولگه چمتو او د پارلمان په واک کې ورکړل شي. د افغانستان د ښځو لپاره د کارملي طرحه (NAPWA) چې په ډېر نژدې وختونو کې پيل کيږي کولاي شي د ښځو د جنسيتي گټو د انسجام او ارتقا لپاره د يوې وسيلې په توگه کار وکړي.

۲. ښځې په اجرائيه ځواک/ستره محکمه کې: د ښځو په اړوند د حامد کرزي ژمنې د اړتيا وړ جوهر ندرلود، مگر پر دغه ټکي پوهېدل اړين دي چې حامد کرزي په پارلمان کې ښځو استازو ته درناوي کوي او ژمنه يې کړېده چې په اجرائيه ځواک او ستره محکمه کې لازياتي ښځې وگماري. د دغه ټکي تضمين هم اړين دي چې د ښځو گډون د "ښځو په ټاکلې فضا" لکه د ښځو د چارو وزارت پورې تړلی (محدود) نه وي، ځکه چې داسې گواښ شته چې د ښځو گډون يواځې د جنسيتي انډېشنو د ليري کولو لپاره کارکوي او په نورو اجرائي برخو کې د کار وړتيا ونلري.

۱. سریزه

۱.۱ ټولیز نظر

د افغانستان ملي شورا د ښځو د پام وړ گډون له کبله نامتو ده. د ولسي جرگې ۲۷ په سلو کې څوکۍ او له هرو شپږو څخه یوه یې په مشرانو جرگه کې د ښځو لپاره ځانگړې شوې دي. چې پدې شمېر سره په پارلمان کې د ښځو د حضور له کبله افغانستان د ۲۰ ښو هېوادونو په ډله کې راځي. په پارلمان کې د ښځو دغه لورې شمېرې ته په پام افغانستان د بل هر اسلامي هېواد او ډېرو لویدیځو هېوادونو ۲ څخه مخکې دي، د افغانستان او د سیمې منځنۍ شمېره ۱۲،۴ فیصده ته رسېږي. که څه هم د ښځو لپاره د سیاسي فضا جوړول په افغانستان کې د اندول فرصتونو د برابرولو یوه د پام وړ او روښانه مرحله ده، د پارلمان د ۱۸ میاشتني کار راوروسته دا پوښتنه لا تراوسه شته چې دغه فضا څرنگه کارول شوېده؟

د ښځو نوې را ښکاره شوې سیاسي ونډه پارلمان ته د هغوي د راتگ سره په پراخه کچه لوړه شوه. ۴. سره لدې په ملي شورا کې د رامنځ ته شويو پرمختیاوو په اړه کمه څېړنه شوې ده. ۵. د پارلمان د دوو لمړیو غونډو په اوږدو کې ښځې په ناڅاپه توگه د څو ډله ایزووالي په توگه راټولې نه شوې، خو برعکس پر قومي، سیمه ایزو، سیاسي او ژبنيو اړیکو ډېر زیات ټینگار کیده. د ښځو د سیاسي ونډې او د هغوي وړتیاوو تر مینځ د اختلاف ټکي (یا استازیتوب ته د هغوي لیوالتیا یا جنسیتي اړیکو ته لومړیتوب ورکول) ډېر څرگند وو. (لومړي چوکاټ ته دې مراجعه وشي)

د دغه څېړنې لومړۍ موخه د هغولارو چارو پیدا کول دي چې په پارلمان کې کم تر کمه په ۱۸ تېرو میاشتو کې د ښځو جنسیتي اړیکې (جنسي انډول) وښيي. پر هغه سربېره د ښځو استازو لپاره دمخکې ټاکل شويو څوکیو اغېزه آزمایي. څرگنده ده چې د ښځو لخوا په ځینو ځایونو کې د مثبتو کارونو له لارې د قانون جوړونې د غونډو مخ ته بېول په ادارو کې د هغوي پر مشروعیت اغېزه کې ده. همدارنگه په پارلمان کې لیدل شوي چې د ښځو جنسیتي گټې په گونډې ډول نه دي وړاندې شوې. دغه امر ښایي د پارلمان د جوړېدو راهیسې د کم وخت له کبله وي. که څه هم ټاکلي خنډونه او ستونزې شته چې تر اوسه د داسې مصلحتونو د پارولو څخه لیرې ساتي.

دغه رپوټ داسې مسئلې او وړاندیزونه وړاندې کوي چې څه ډول پر دغو ستونزو بریالي شو؟ څلور اصلي موضوع گانې وړاندې کېږي: سیاسي اړیکې، د انتخاباتي (ټاکنيزې) سیمې لاملونه، د پلي کولو نه لیوالتیا او مداخله په پای کې دغه رپوټ د نړیوال استازیتوب، دولت او خپله د پارلمان غړو ته د لارښوونې لارې چارې چمتو کوي. دغه رپوټ د دې لپاره وړاندې کېږي چې څرنگه په پارلمان کې د ښځو جنسیتي اړیکې په گټوره توگه وپارول شي تر څو تېرې ناهمغږۍ نښانې کړي او ښځو ته د دې وړتیا ورکړي تر څو د ظهور مرحلې ته ورسېږي.

۱. رینولدز، جانز او ویلدر، ۲۰۰۵، په افغانستان کې د ملي شورا د ټاکنو لارښود، ۱۰ پاڼه، کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره.

۲. د بین المجلد ټولنه، ښځې په ملي شورا کې، ۲۰۰۷، www.ipu.org/wmn-e/world.htm.

۳. رشید، ۲۰۰۲. "افغانستان د کړنگ په څوکه". په نیویارک کې د کتابونو د بیا کتنې مرکز.

۴. ملي دموکراتیکه موسسه، ۲۰۰۵ کال د سپتمبر په میاشت کې د افغانستان د پارلمان او ولیني شوراگانو ټولټاکنې.

۵. د بحرانونو د ادارې نړیواله ډله د مقننه ځواک په اړه څېړنه چې د ۲۰۰۷ د مې په میاشت کې تر سره شوه، مگر دغه څېړنه په مشخصه توگه په پارلمان کې د جنسیتي نظره د اړیکو پر ځواک متمرکه نه وه. ("د افغانستان نوي مقننه ځواک: د ډیموکراسۍ پلي کېدل" (د آسیا راپور، ۱۱۷ گڼه). پدې اړه یو شمېر مقالې هم خپرې شوې دي مگر غالباً پر کمو افرادو متمرکزي وې او په پراخه کچه یې کومه څېړنه نه ده کړې.

۶. د بین المجلد ټولنه (IPU)، ۲۰۰۷، په ۲۰۰۷ کال کې ښځې په پارلمان کې: د پام وړ کال جنوا:

۲.۱ د پارلماني بحثونو ونډه: د مثبتو کارونو ارزونه

په پارلمان کې ښځو ته د څو کيو وړاندې ځانگړي کول په ټوله نړۍ کې په زياتېدونکي ډول رواج شوي دي. د نړيوالې پارلماني ټولنې د شمېرو پر بنسټ په ۲۰۰۲ کال کې په ۲۳ هېوادونو کې د ښځو لپاره د څو کيو د ځانگړي کولو ميکانيزم کارول شوي دي.^۷ په افغانستان کې رسمي کارول شوی سيستم د څو کيو د ځانگړي کولو سيستم دي. دغه سيستم د نافذ قانون په بنسټ چې په هغه کې د ښځو لپاره يو ټاکلی شمېر څوکې ځانگړې شوي وي توپير لري، نه ټولو هغو ډلو لپاره چې غواړي په پارلمان کې استازيتوب ولري د ښځينه او نارينه کانديدانو يو ټاکلي نسبت وټاکي.^۷ د دغو اعمالو گټې او د کمزورۍ ټکي په پراخه کچه تر بحث لاندې نيول شوي دي. مثبت عمل کولاي شي د انصاف د ځينو ستونزو د حل لپاره چې ټاکلو ټولنيزو ډلو ته د ترجيحي تگلارې له کبله راپېښې شوي او د تېرو بې عدالتيو له امله د رامنځ ته شويو محروميتونو د له منځ وړلو لپاره کار وکړي.^۸ په ورته ډول دغه مثبت عمل کولاي شي د هغو ستونزو او خنډونو د له مينځه وړلو په لار کې کار وکړي چې ښځې يې په سياسي ارگانونو کې د گډون څخه لېرې ساتلي^۹ او همدارنگه په سياسي او جنسيتي برخو کې د ښځو د چټک گډون په اړوند د ناهمغږيو د له مينځه تلو لامل شي. پاتې بحثونه د ونډې ورکولو د سيستم يا د وړاندې ځانگړو شويو څو کيو د سيستم په گټو راڅرخي او په سياست کې د ښځو د گډون د حق د ښودلو اړتيا بيانوي. که څه هم بحث کول په ټوله مانا گټور نه دي لکه څرنگه چې دغه

حقيقت يې ناليدلي پريښي چې په ټولنه کې ځانگړو ډلو ته ارزښت ورکول د انډول (مساوات) کرڼلاره نه ده.^{۱۰} په هغه صورت کې چې په پارلمان کې د ښځو ۳۰ په سلو کې په دې اند دي چې د شمېر له نظره نفوذ کولاي شي ډاډ راکړي چې دغو لاملونو ته اجازه نه ورکول کيږي چې سياست ته د ښځو د لاسرسۍ او په پرېکړه نيونه کې د نفوذ لپاره د دوي د ظرفيت تر مينځ ديوال شي. د جنسيتي گټو د پرمختگ لپاره د ښځو د گډون او وړتيا يا ليوالتيا تر مينځ اړيکه په خپل حال پرېږدي.^{۱۱}

۳.۱ د گډون سياست د نظرونو د سياست پر وړاندې؟

پرمختل عمل د بحث تمرکز، دا يو نوي بدلون دي، په ټوليز ډول د سياسي استازيتوب له نظره [د نظر له سياست [څخه د] حضور (گډون) سياست] ته بدلون مومي.^{۱۲} د ښځو (او نورو ډله ايزو لړکيو) د مساوي سياسي گډون لپاره غوښتنه دې پايلې ته رسېدلې ده چې د استازيتوب د سياست په ځاي د آيدياگانو له سياست څخه گټه واخيستل شي.^{۱۳} د افغانستان په نوي جوړ شوي مقننه ځواک کې پر دې ډېر ټينگار شوی چې د چا (د بېلگې په توگه: د ټاکلو ټولنيزو ډلو) استازيتوب کېږي. په پايله کې په سياسي کرڼلارو تمرکز نشته او په ډېر کم شمېر پر مسئلو ولاړو ډلو چې د ټولنيزو گروپونو څخه جلا وي تمرکز کېږي.

^۷ نوريس، ۲۰۰۲، د دروازي خلاصول: په عراق او افغانستان کې ښځې مشرانې او د اساسي قوانينو تصويب، ۵ مخ، کامبريج: د هاروارد پوهنتون، د جان اف کينډي دولتي پوهنځۍ.

^۸ سميت، ۲۰۰۵، د قدرت موندل: د رجسان په کليوالي سيمو کې جنسيت او د ښځو سياسي گډون، هند. (د دکترا رساله)، ۳۹ مخ لندن: د لندن د اقتصاد او سياسي علومو پوهنځۍ.

^۹ داهلرپ، ۲۰۰۲، "له ونډو څخه د ښځو د سياسي گډون د زياتوالي په اړه گټه اخيستنه" نړيواله IDEA.

^{۱۰} ټينکر، ۲۰۰۴، "د ټاکل شويو قانون جوړوونکو په مينځ کې د ښځو ونډه: آيا دغه ونډې په رښتيني توگه کولاي شي ښځې پياوړې کړي؟" د ښځو د مطالعاتو د نړيوالې نظر ورکونې په غونډو کې.

^{۱۱} ۱۷ همدغه څېړونه کې راغلې چې په سلو کې د ولسي جرگې څوکۍ ښځو ته ځانگړي شوي چې د پرېکړې کونې په پستونو کې د ښځو د گډون په اړه د پيکن په عملياتي بنسټ کې ټاکل شوي سلنۍ ته يوه نږدې شمېره ده. دغه بنسټ د ملگرو ملتونو لخوا په ۱۹۹۵ کال کې وټاکل شو. b, op. cit ۲۰۰۷VIPU.

^{۱۲} فيليپزا، ۱۹۹۵، د حضور سياست د جنسيت، توکم/ او قوميت سياسي جوړېر، اکسفورډ، د کلارندن مطبعه

^{۱۳} همدغه څېړونه کې

ډلې په توگه د یووالي څخه لېرې دي او د هغه پر ځای په قومي، ډله ایزو، ژبنيو، سیاسي او سیمه ایزو ډلو ویشل شوي دي. د څو گوني هويت عقیده دلته ډېره ارزښتناکه ده داسې چې د خلکو گټې د دوي د هويت له لیدلوري چې په یوه ټاکلي وخت کې ورته لومړیتوب ورکول کیږي، ټاکل کیږي.

د گډون د سیاست د بحث پر بنسټ ډېر وخت داسې فرض کیږي چې د لږکیو ټول غړي ورته گټې سره شریکې کړي.^{۱۴} دغه بحث په ټاکلي توگه په ولسي جرگه کې د بنځو په اړه صدق کوي چې یوې زیان لېدلي ډلې د یووالي لپاره د غربي رسنیو د زیاتو خیالي انګېرنو په ضد دي.^{۱۵} بنځې په پارلمان کې د یوې همغږې

لومړۍ چوکاټ: جنسیتي گټې

جنسیتي گټې د هغو گټو ټولگه ده چې د اړیکو د رامینځ ته کولو او ټولني ته د جنسیت د مسئلې د ښکاره کولو له امله پراختیا مومي. تر او بنځې دواړه جنسیتي گټې لري - هغه گټې چې د نسبي حالتونو یا جنسیتي وېش له کبله مینځ ته راځي. د یادولو وړ ده چې د بنځو او نارینه وو جنسیتي گټې د دوي د نورو گټو څخه توپیر لري. لکه څرنګه چې وروستۍ مورد د هغوي په جنسیتي هويت پورې اړه نلري. په داسې حال کې چې په دغه څېړنه کې د بنځو او نارینه وو دواړو جنسیتي گټې تر بحث لاندې نېول کیږي، په پارلمان کې د بنځو د جنسیتي گټو پر بیان ډېر ټینګار کیږي. هماغه ډول چې په پارلمان کې د بنځو د پام وړ گډون (اوهلته د دوي د جنسیتي گټو د را څرګندولو لپاره د پټ استعداد) یوه نوې پدیده ده او جدي پاملرنې او څېړنې ته اړتیا لري.

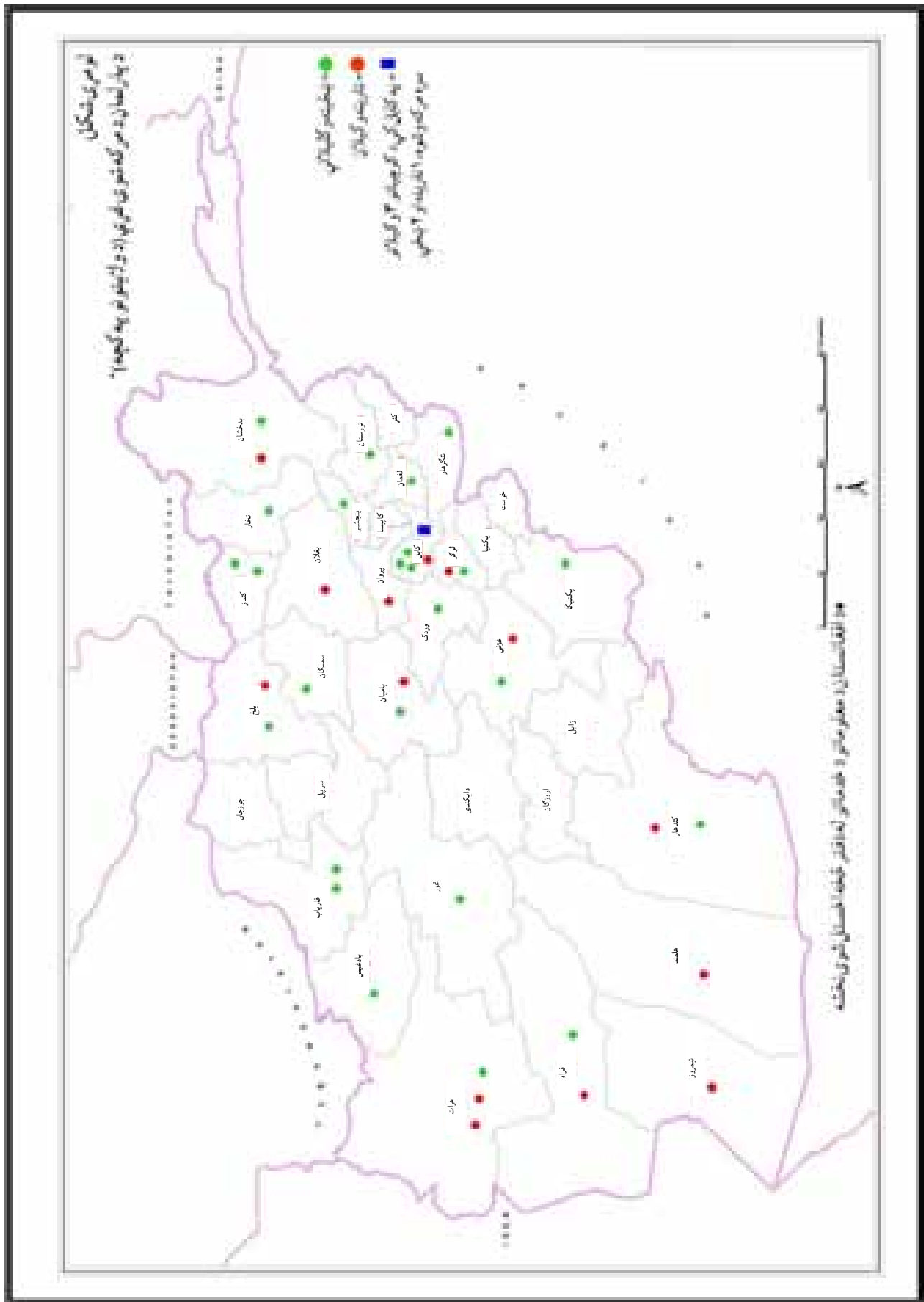
د جنسیتي گټو رواجول کولای شي د وراثت په قوانینو کې د بدلون د راتګ لامل شي تر څو تر او بنځې په مساوي توگه د هغه څخه برخمن شي. یا د بېلګې په توگه د هغو کسانو لپاره د مرکزونو جوړول چې مور او پلار (کورنۍ) یې پرېښي وي. دغه اصطلاح کولای شو په ټاکلو گروپونو ووېشو: عملي جنسیتي گټې (PGI) او ستراتیژیکې جنسیتي گټې (SGI). عملي جنسیتي گټې په سملاسي عملي اندېښنو پورې تړلي دي او د جنسیتي توابعو د منل شویو نورمونو او معیارونو سره کوم توپیر نه لري. ستراتیژیکې جنسیتي گټې ډېر د اجندا پر بدلون را څرخي چې دغه معیارونه او نورمونو د ننګونې سره مخ کوي. لدې کبله د عملي جنسیتي گټو لومړیتوب د بنځو لپاره د کلینیک د جوړولو کمپاین دي او ستراتیژیکې جنسیتي گټې پر نفوذ کولو را څرخي او د هغوي موخه د کورني تاوتریخوالي پر ضد د قانون جوړول او پلي کول دي. د یادولو وړ ده چې په هر حال دغه دوه گروپونه په پوره توگه د یو بل سره اړوند دي. د عملي جنسیتي گټو یادول مونږ ته په ټولیزه توگه د بنځو پرمختللي ستراتیژیک رول رابښي. همدا ډول په ستراتیژیکو قوانینو کې بدلون د بنځو پر جنسیتي گټو نېغه اغېزه لري.

سرچینې:

- کیرن. ن-۱۹۹۴ - سرچپه واقعیتونه: په پرمختللي تفکر کې د جنسیتي مراتبو سلسله، له ۹۰-۹۱ مخونه، لندن او نیویارک: ورسو مولینکس. م. ۱۹۸۵ - د خپلواکۍ په نشتون کې سنډالتیا؟ د بنځو گټې، په نیکاراګوا کې دولت او انقلاب فمینیستي مطالعات، ۲۲۷-۲۵۴): ۱۱(۲
- موس. س. ۱۹۸۹ - په دریمه نړۍ کې جنسیتي پلان کول. د عملي او ستراتیژیکو گټو توپیر، د نړۍ پرمختیا، ۱۸۲۵-۱۷۹۹: ۱۱(۱) ۱۷

^{۱۴} فیلیپز دغه فرضیه په Idib کې تر نېوکې لاندې نیولې، ۲۴.

^{۱۵} ورته مورد، د ناتاشا او الترز په مقاله کې وړاندې شوي وړاندوینه ده چې د ۲۰۰۲ کال د نومبر په میاشت کې د ګارډین په خپرونه کې خپره شوه.

۲. روښ پېژندنه

- د ولسي جرگې د ۴۲ غړو سره د مرکو بېلگه د خپرنې د لمړنيو اطلاعاتو په توگه چمتو شوه. دغه مرکې د ۲۷ ښځو او ۱۵ نارینه وو سره شوې دي (لومړی شکل هغه استازي چې د جنسیت او ولایت په اړه ورسره مرکه شوې ده). هغه لیدلوري چې په رپوټ کې راغلي دي پدې موخه ندي چې د لیوالتیاوو وړاندیز وکړي، بلکه د ځواب ورکونکو تحلیلي څرگندونې په هغه کې په ډېر ځیر سره مستندې شوي دي.
- د پارلمان غړي د جنسیت، قوم، انتخاباتي سیمو (حوزو)، سیاسي اړیکو او یا دغه چې دوي انگرېزي غړیداي شي او که نه، له نظره ټاکل شوي دي. (موخه هغو کسانوسره یو ځای کول وو چې ځینې یې انگرېزي وغړیداي شي او ځینې نور ونشي غړیداي). دغه ټکي هم په مرکو کې په نظر کې نېول شوي و چې د اندونو یوه پراخه لړۍ راپوله شي.
- ټولې مرکې په انفرادي شکل ترسره شوې دي او د دوي (مرکه کوونکو) په موافقه د خپرنې موخه په درې ژبه هغوي ته څرگنده شوې ده او د دوي د نوم له څرگندتیا څخه ضمانت شوي دي. له هر ځواب ورکونکي څخه غوښتل شوي چې په کوم نامه غواړي دوي یاد شي لکه په پارلمان کې د هغوي د ولایت د استازی په توگه او یا هم په څرگند ډول په افغانستان کې د دوي سیمې ته اشاره وشي.
- تصدیق کېږي چې د برتانیوي څیړونکو شتون ښایي په ورکړل شویو ځوابونو اغیزه کړي وي. دغه خپرنې ته د ځواب ورکوونکو د شک په سترگه کتلو او یا هم په ټولیزه توگه په افغانستان کې پر نړیوالو فعالیتونو د شک له کبله ښایي ورکړل شوي ځوابونه محدود شوي وي.
- په تکرار سره لیدل شوي دي چې ځواب ورکوونکي د یوه بهرني سره په خبرو کې ډېر د آرامۍ احساس کوي. په هغه برسېره د مرکې په حال کې ځواب ورکوونکو ته سپارښتنه شوې ده چې خپلې څرگندونې په څرگنده توگه بیان کړي او داسې فرض کړي چې څیړونکي د افغانستان د سیاسي او ټولنیزو شرایطو سره هېڅ بلدتیا نلري.
- که څه هم د دواړو ژباړونکو مورنۍ ژبه دري وه، مگر ټولو مرکه کوونکو ته د پښتو، دري او انگرېزي د هرې ژبې د ټاکلو آسانتیا وه. څیړونکي تر هغه ځایه چې شونې وو د مرکې په مهال په دري ژبه غږیده.
- د ژباړې کیفیت (څرنگوالي) ډېر لوړ و. ویل شوي دي چې په ژبني ژباړه کې د اصلي مانا یوه برخه نه ده لیرېدل شوې، مگر د مرکو د ټولو الکترونیکي نسخو په څېرلو سره چې د ژباړونکو سره موجودې وې، دغه مسئله هم کنټرول شوه.
- همدارنگه دهغو نړیوالو شرکتونو د استازو سره هم مرکې وشوې چې د پارلمان سره د مرستې په کار بوخت دي. ځواب ورکوونکي د دغه سازمانونو کورني او نړیوالو استازي وو.
- د خپرنې د دورې په اوږدو کې څرگنده شوه چې د مشرانو جرگې د دارالانشاء، د مدني ټولنې او دولتي وزارتونو د غړو سره مرکې هم گټورې دي. دغه مرکې کېدای شي د راتلونکو خپرنو لپاره یو بنسټ وي.

۳. شاليد: په افغانستان کې د بنځو سياسي گډون ۲۰۰۶-۱۹۲۴

۴۵ کلونو په اوږدو کې په سياست کې د هغوي گډون په ملي کچه پېژندل شوي دي.

د دغو تفسیرونو سره او د مجاهدينو او طالبانو په دورو کې بنځو هر اړخيز خپل کېدو ته په پام، اړینه ده چې په پارلمان کې د جنسیتي انډول په برخه کې د بنځو گډون ته پاملرنه وشي. په دغو دورو کې د سياسي فضا څخه د بنځو د ایستلو اغیزې څرگندې دي. په هر حال ډېرې هڅې شوې دي چې تحمیل شوې نابرابرۍ اصلاح او جبران شي. د بن د پرېکړه لیک (د ۲۰۰۱ کال د دسمبر په میاشت کې) او د هغه وروسته کنفرانسونو لکه پیکن ۱۰،^{۱۸} څخه وروسته د نړیوالې ټولنې په هڅونې سره د بنځو په اړه ژمنې د افغانستان دولت ته وسپارل شوې چې په هغه کې د بنځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض له مینځه وړل (CEDAW)، په ۲۰۰۲ کال کې د بنځو د چارو د وزارت (MOWA) جوړول او د ۲۰۰۴ کال د ولسي جرگې په ټاکنو کې د بنځو استازو لپاره د وړاندې ځانگړو شویو څوکیو لپاره قانوني سریزه جوړول پکې شامل و^{۱۹}. د دغو ټاکنو پایلې په راوروسته کلونو کې یوډول حیرانوونکې وې (کابو ۳۰ په سلو کې دغه څوکۍ بنځو د خپل طبیعي حق په توگه وگټلې نه د وړاندې ځانگړو شویو څوکیو په توگه^{۲۰}). په ټولیز ډول ۲۸ بنځې په پارلمان کې د استازو په توگه پېژندل شوې دي، چې د ولسي جرگې د ۲۴۸ کسيزه غړو ۲۷ په سلو کې پوره کوي چې انډول دي د بنځو لپاره د هماغه وړاندې ځانگړو شویو څوکیو له شمېرې سره.

د رایجو فرضیو پر خلاف په تشکیلاتو او موسسو کې د بنځو شتون کومه نوې خبره نه ده چې په افغانستان کې د نړیوالې ټولنې لخوا منځ ته راغلې وي. د افغانستان دریم اساسي قانون چې په ۱۹۲۴ کال کې د ظاهر شاه د پادشاهۍ په دوره کې چمتو شو، په هغه کې بنځو ته د رایې ورکولو حق ورکړل شو او بنځو د لومړي ځل لپاره وکولای شول چې د یوه ټاکل شوي کانديد په توگه پارلمان ته وټاکل شي. مگر په هېواد کې په ټولیزه توگه د دغو سمونونو هرکلي و نشو او د مذهبي بنسټ پالو لخوا یې جدي مخالفت وشو. د دغو سمونونو په پایله کې د راوروسته کلونو په ټاکنو کې درې بنځې د پارلمان د غړو په توگه او دوې بنځې په مشرانو جرگه کې د استازو په توگه وټاکل شوې. د هغه وخت د تشکیلاتو په کابینه کې کبرا نورزی، د عامې روغتیا د وزیرې په توگه وټاکل شوه او په ۱۹۲۷ کې بیا تعیینه شوه. شفیقه ضیایي په ۱۹۲۹ کال کې د رسمیت څخه پرته وزیره شوه او په ۱۹۷۱ کال کې په دغه څوکۍ بیا وگمارل شوه. ۱۹۲۵ کال هم د افغانستان د خلق ډیموکراټ گوند (چې د هغوي د پرمختیا غوښتونکې اجندا کې د بنځو د حقونو مسئلې لیدل کېدې) او د افغان بنځو د ډیموکراټیک سازمان د جوړېدو شاهد و. د هغه مهال په سياسي سازمانونو کې د بنځو گډون تر ۱۹۹۰مې لسيزې پورې دوام درلود، که څه هم د افغانستان د خلق ډیموکراټیک گوند ته د بنځو گډون د فعالانو په توگه ډېر سخت تر نیو کې لاندې راغی. په داسې حال کې چې د بنځو راتلونکې سياسي اړیکې څپاندې شوې، کم تر کمه ویلاي شو چې د تېرو

^{۱۲} معلومات له کانديوتي څخه اخیستل شوي. په افغانستان کې د جنسیت سياست او بیا رغونه. www.unrisd.org, www.pbs.org

^{۱۳} د هغو کسانو څخه په مننې چې د دغه ټکي د بیا کتنې په اړه یې مرسته کړې ده.

^{۱۴} د بنځو د چارو د وزیرې مېرمن مسعوده جلال په مشرۍ د افغانستان یوه رسمي پلاوي د ۲۰۰۵ کال په کنفرانس کې گډون وکړ او د افغانو بنځو لپاره یې د کار د ملي طرحې پېشنویس چمتو کړ. یونما، "جنسیتي مسايل"، ۱۰ گڼه، د ۲۰۰۵ د مارچ میاشت. یونما: کابل ۲۰۰۵.

^{۱۵} نوريس، ۲۰۰۲.

^{۱۶} ویلدر، ۲۰۰۵.

حتي د څو کيو د ترتيب په شان لاملونه په پارلمان کې د جنسيتي اړيکو او د پرېکړې نيوڼې د چاپېريال د بدلون سبب گرځي.

۴. د ښځو گډون: اوس مهال

دوي يووالي نه لري؛ د دوي ټولو اندونه سره توپير لري، که مونږ د يوې ډلې په توگه سره غونډې شو، مونږ به وکولاي شو پر هغو پرېکړو چې نيول کيږي اغيزه وکړو. مگر اوس مهال دغه کار نشو کولاي"^{۱۱}

د دغه فرض سره سره چې ښځې د دوي د جنسيتي خاصيت له کبله د شريکو گټو لرونکې دي، که د دوي تر مينځ واټن موجود وي، حتی که دوي اکثريت هم وي تضمين کيدلاي نشي چې د ښځو رايې په ټوليز ډول ورکړل شوې دي. په هر حال ډېرې ښځو څرگنده کړې ده چې "وروستنۍ پرېکړې د نارينه وولخوا کېږي؛ ځکه چې دوي اکثريت دي."^{۱۲} دغه مطلب په ضمني توگه د نارينه و په خبرو کې هم ښکاره شوي دي. داسې څرگندونې نه يواځې د اکثريت د ډلې پر وړاندې نسبي کمزورتيا ښيي بلکه د ښځو او نرو تر مينځ دخلافت څرگندونه کوي. لدې کبله د دې خبرې څخه په صرف نظر چې آيا ښځې خپلې گټې د جنسيت (جنسي برابري) په بنسټ بولي او که نه، يوه ټوليزه فرضيه شته چې دوي بايد دغه گټې پر خپلو مينځو کې ووېشي. د ښځو او نرو تر مينځ توپيرونه شته دي، مگر اړينه ده چې ووايو چې د ښځو او نرو د گټو تر مينځ لوي توپير شته؛ لکه څرنگه چې د دغه ویش شاهدان يو چې په پارلمان کې وروستی واک د نارينه و په اختيار کې دي.^{۱۳}

برسېره پر دې په پارلمان کې د ښځو ډېر شمېر د يوه منل شوي امر په توگه انگېرل کيږي او په ښکاره د ښځو د سياسي گډون د زياتوالي په موخه تصويب شوې دي. په پارلمان کې ځينې ښځې په دې اند دي چې دغه امر کولاي شي ددې مسئلې لامل شي چې نارينه د ښځو د حقونو اړوند نورو مواردو ته هيڅ پاملرنه ونه کړي. لکه څرنگه چې په لاندې وينا کې يې وینو:

"دلته د ښځو لپاره کوم حقوق نشته. کله چې په پارلمان کې

دغه برخه د پارلمان اوسنۍ وضعه او د تېر يوه کال په اوږدو کې په هغه کې مينځ ته راغلي بدلونونه څېړي. په لومړي سر کې په پارلمان کې د ښځو د حضور د سياست په اړه دريو برخو ته په پام بحث کيږي: ښځې په پارلمان کې؛ په پارلمان کې له ښځو څخه د نارينه درک او خبرتيا او همدارنگه د وړاندې ځانگړو شويو څوکيو څخه غلط تصور او دوهم د ښځو د جنسيتي گټو د استازيتوب په موخه پارلمان ته د ښځو د راتگ انگېزې څېړل کېږي.

۱.۴ په ملي شورا کې د ښځو د گډون سياست

په پارلمان کې د ښځو د گډون اغېزې به څه وي؟ آيا د دوي گډون د قانون په جوړولو او يا د پرېکړو په نيولو کې کومه اغېزه لري؟ د جرگې د ځينو استازو په وينا حتی د څوکيو د تنظيم او په پارلمان کې د پرېکړه نيونې فضا په تېر کال کې ډېرې ارزښتناکه جنسيتي اړيکې وې (دوهم چوکاټ ته دې مراجعه وشي) ښځې و توانېدې د خپل سواد د لوړې کچې او کارونو او دندو ته د ژمنتوب په دليل د دوي د گډون او برخې اخيستنې ارزښت ثابت کړي.

بايد پدې اړه لازياته څېړنه وشي چې آيا ښځو کوم اغيزمن رول درلودي دي يا دا چې آيا ښځو په پارلمان کې په خپل مخامخ گډون سره د پرېکړه نيونې په پروسو کې برخه اخيستي ده. په پارلمان کې ډېرې مرکه کوونکې ښځو خپل گډون د يوه ارزښتمند عامل په توگه وښوده او څرگنده يې کړه چې که چېرې ټولې ښځې په يووالي سره د يوې ډلې په توگه رايه ورکړي، دوي د پرېکړو د بدلون لپاره بسيا کوونکې رايې (۲۷ په سلوکې) لري. لاندې جملې د پارلمان د ډېرو استازو په استازيتوب د پارلمان د يوه استازې لخوا ويل شوې دي:

"ته شپيته تنه ښځې په پارلمان کې په کار بوختې دي. مگر

^{۱۱} د کندهار د يوې استازې مرکه

^{۱۲} د افغانستان د لويديځ زون د ښځينه استازې مرکه

^{۱۳} د هغو کسانو څخه په مننې چې د دغه ټکي د بيا کتنې په اړه يې مرسته کړې ده.

لاندي کول وبلل او ويې ويل:

"که د ډيموکراتيک نظره وگورو ۲۸ څوکۍ بسنه نه کوي، ځکه خوبايد د بنځولپاره ۱۰۰ څوکۍ ځانگړې شوې واي او له بل لوري ... ځينې نارينه وو ۶،۰۰۰ څخه تر ۸،۰۰۰ رايې درلودې او پارلمان ته ونه ټاکل شول، مگر يوي بنځې په ۱،۰۰۰ رايو کولاي شول د پارلمان څوکۍ اشغال کړي. دا عدالت دي که ډيموکراسي؟ نه" ۲۲

د له مخکې ځانگړو شويو څو کيو سيستم د غير ډيموکراتيکو اصولو د هڅولو په توگه، تر پوښتنې لاندي راځي. مثبت عمل په خپل ذات کې غير ډيموکراتيک نه دي؛ په ځانگړي ډول که د لنډمهال مقیاس په سترگه هغه ته وکتل شي. په هر حال په هغه صورت کې ځينې نارينه استازي تصديق کوي چې د بنځو لپاره له وړاندي ځانگړې شوې څوکۍ يوه اړتيا وه، ځينې ځواکمن نارينه چې د مخامخ ټاکنو په پايله کې نه وو بريالي شوي، يو گواښونکی ټکي دي. د بنځو او نارينه وو د رايو د شمېر په اړه اختلاف په زياتو مواردو کې ډېر ژور و چې دغه توپير په ټوليزه توگه د بنځو گډون اړين او مناسب نه باله. ۲۷ يوه نارينه استازي دغه کړنلاره په شوځۍ او ټوکه داسې بيان کړه: "دوي ته وويل شول چې تاسې يواځې د له وړاندي ځانگړو شويو څو کيو په پايله کې پارلمان ته ټاکل شوي ياست. ۲۸"

دغه کړنلارې او انگېرنې د ټولو نارينه د ليدلورو استازيتوب نه کوي. په پارلمان کې ډېر داسې نارينه شته چې مثبت عمل ته د جنسيت په اړوند د تېرو نابرابريو او بې انصافيو د جبران په سترگه گوري ("۱،۲" د پارلماني بحثونو ونډه: د مثبتو کارونو ارزونه" برخې ته دې مراجعه وشي) د بغلان څخه يوه نارينه استازي د بنځو لپاره وړاندي ځانگړې شوې څوکۍ اړينې و

د بنځو د حقوقو په اړوند بحث کوو، نارينه وايي چې مونږ له مخکې له مخکې د بنځو حقونه په نظر کې نيولي ځکه خو په پارلمان کې ډېرې بنځې شته. ۲۴

دغه وينا د پارلمان د ځينو نارينه استازو لخوا ملاتړ کيږي، د هغوي يو دا ډول څرگندونې کوي:

"په ولسي جرگه کې ۲۸ په سلو کې چوکۍ بنځو ته له وړاندي ځانگړې شوې دي او دا ټکي ددې ضمانت کوي چې دوي (بنځې) له خپلو حقوقو څخه برخمنې دي" ۲۵

که په پارلمان کې د بنځو گډون د جنسيت د حقوقو د اجندا د راتلونکي پرمختگ څخه مخنيوی کوي په دی مانا چې د بنځو حقوق لا وختې پرځای شوی دی، نو په پارلمان کې د هغوی گډون کېدای شي په غير مستقيم ډول د جنسيتي گټو د پرمختيا لپاره زيان رامینځ ته کړي.

۲.۴ د گډون سياست: د وړاندي ځانگړو شويو څو کيو په اړه د نارينه ووليدلوری او د بنځو گډون

بنايي جنسيتي مسئلې په ډلو ووېشل شي او د دغه امر په پايله کې بنايي نارينه په پارلمان کې د بنځو د يوې مخالفې ډلې په توگه رابنکاره شي. مگر دا دليل نه شو ويلاي چې نارينه په پارلمان کې په هره قضيه کې همغږي دي او له ځانه مخالفه موضع نه بنبي. لکه څرنګه چې په دريم چوکاټ کې څرګنده شوېده چې نارينه ډېر وخت د بنځو همکارانو ملاتړ وي سره لدې چې وړاندي ځانگړې شوې څوکۍ د نارينه وو تر مينځ يوه د بحث وړ مسئله ده. د پارلمان يوه غړي چې د ځينو نارينه استازو نظرونه يې وړاندي کول، دغه سيستم يې قانون ماتونه او د ټاکنو په اوږدو کې د نارينه وو د حقوقو د ساتنې د ژمنې تر پېښو

۲۴. د کوچيانو د يوه تن استازي مرکه

۲۵. د بلخ د ولايت د يوه تن استازي مرکه

۲۶. د هرات د ولايت د يوه تن استازي مرکه

۲۷. بنځو د ځانگړو شويو څو کيو په پايله کې کولاي شوي په ډېرو کمو رايو سره پالمان ته لاره پيدا کړي، په هر ولايت کې په منځني شمېر سره کم تر کمه دوه څوکۍ د گټل رايو څخه د صرف نظر سره په نظر کې نيول شوې وې. هر څو که د ولسي جرگې نوم آندې د ۱۰۰۰ څخه په کمو رايو سره وټاکل شول-له هغې ډلې د ارزگان د ولايت نوم آندې.

۲۸. د بدخشان د ولايت د يوه تن استازي سره مرکه

۳.۴ د گډون سياست: د څوکیو ځانگړي کول، ناسمه اخیستنې؟

ډیرو ښځو چې مرکه ورسره شوېده وړاندې ځانگړې شوې څوکی د بنسټ ایښودل شویو بې عدالتیو د له منځه وړلو لپاره د یوې وسیلې په توگه درناوی وکړ. لکه څرنګه چې د هغوي څخه یوې څرګنده کړه چې د دوي ټولو د عقیدو استازیتوب یې کاوه، مثبت عمل د طالبانو په وخت کې د ادارو څخه د ښځو د ایستلو سره سخت مخالف دي:

"د طالبانو په وخت کې ښځو ډېر بد حال درلود. په ټولو دولتي ادارو کې نارینه سالاري حاکمه وه. اوس وړاندې ځانگړې شوې څوکی د مونږ لپاره غوره وخت دي... که دوي څوکی نه وای ځانگړې کړې، ښایي په ځینو ولایاتو کې چا ښځو ته رايې نه وای ورکړې."^{۲۲}

که څه هم چې د له وړاندې ځانگړو شویو څوکیو په اړه ډېرو کمو ښځو خپلې اندېښنې څرګندې کړې دوي وایي چې د نارینه وو په فکر په پارلمان کې د دوي حضور تر پوښتنې لاندې دي. برسېره په هغو ځینو نورو ښځو په دې اړه څرګنده کړه چې ځانگړې شوې څوکی د انتخاباتي بریاوو لپاره یو ضمانت دي، او داسې لید د آزادو ټاکنو د ترسره کولو انګېزه کمزورې کوي. پر ځانگړو شوو څوکیو تکیه د روانو انتخاباتي منډو تر وړو لپاره د ملاتړ د شبکې د جوړولو اړتیا را کموي. یو بل اند داسې څرګند شو چې ځانگړې شوې څوکی په ۲۰۰۵ کال کې یوه اړتیا وه او ددغه سیستم مخ ته بېول هم تر هغه اړین دي چې د ښځو سیاسي ظرفیت جگ شي. دغه خطرناک اقرار ترسره شوی او لدې کبله د ځانگړو شوو څوکیو سیستم د لنډ مهال لپاره دي. په واقعیت کې دغه بحث پدې رپوټ کې راغلي چې د ځانگړو شوو څوکیو سیستم باید د تېرو بې عدالتیو د رفعه کولو لپاره یو لنډ مهال سیستم وي، نه ښځو ته په غیر عادلانه توګه د لومړیتوب

بللې تر څو د ښځو لپاره د ښه ژوند کولو معیارونه پوره کړل شي. په هر حال د جنسیتي انډول په اړه دغه ژمني په پراخه توګه بیانول چې "کرنې په ورو ورو مخ ته بوزه" او ډاډه اوسه چې مخالف نظرونه را ونه پارېږي.

د غزني او بامیانو استازيو ستراتيژیک دلیونه وړاندې کړل چې د خطا دمخنيوي لپاره په پاملرنه کار وکړي.

"کله که کوم هېواد د ښځو د گونښي والي تاريخ ولري، نو مونږ باید پر دغه مسئله په ډېره پاملرنه کار وکړو. وروسته به مونږ په نږدې وخت کې ډېر فرصتونه ولرو. مونږ باید د فکر او ځيرکتيا پرته غبرگون ونه ښیو."^{۲۹}

"که کوم مريض ۵ ميلي گرامه ويتامين ته اړتيا ولري، او تاسو ورته ۵۰۰ ميلي گرامه ورکړئ، نو دې به ومري. د مونږ ټولنه همداسې يوه وضعه لري. مونږ اړ يو دغه مسئلې په آرامۍ سره حل کړو."^{۳۰}

نورو نارینه استازو هم تاريخي پېښو ته ګوته ښووله دوي تصدیق کړه چې باید کار په ورو ورو مخ ته ولاړ شي. یوه تن څرګنده کړه: د امان الله خان د دوامداره فتواوو په وړاندې تند او له قهره ډک غبرګون، هغه مورد چې د غیر اجباري حجاب لوڅول هم پکې شامل وو.^{۳۱} یا په بل عبارت د ښځو د پر مختلونکو حقوقو د جدي پرمختیا لپاره د پارلمان د نارینه استازو د نظر ټولیز یووالي باید په څیر سره پلي شي. دغه پوښتنه راپورته کيږي چې آیا په پارلمان کې د نارینه وو استازو موقف کوم چې په پارلمان کې د دوي د ښځینه جوړې د گډون او برخې اخیستنې سره موافق دي، کله چې د زور او جنجالي بحثونه تر بحث لاندې ونيول شي، ښایي په هونښیاری سره بدلون ومومي.

^{۲۹} د غزني د ولایت د یوه تن استازي سره مرکه

^{۳۰} د بامیانو د نارینه استازي سره مرکه

^{۳۱} د بامیانو د نارینه استازي سره مرکه. همدارنگه د کاندیوتې سره، ۲۰۰۵

^{۳۲} د وردگو د ولایت د یوې استازې سره مرکه

ورکول

اگر که اساسي قانون پدې اړه څرگندتيا لري د بنځو او نرو ټولو تر مينځ يوه معمولي آوازه شته چې دغه څوکۍ د نارينه وو حق دي. ۳۴ لاندې څرگندونې په پارلمان کې د استازو عادي ليدلوري دي:

په هر حال د پارلمان يو ډېر شمېر استازي د هغه سيستم څخه چې په نظر کې و پلي شي غلط تصور درلود. د اساسي قانون د ۸۳مې مادې په بنسټ، کم تر کمه ۲۸ څوکۍ د بنځو لپاره ځانگړې شوې دي ۳۳ (په منځنۍ توگه د هر ولايت څخه دوې بنځې) او نورې څوکۍ په عادي ډول دي چې د زياتو رايو لرونکو کانديدانو له خوا له هر جنسيت څخه چې وي ټاکل کيږي.

"په بلخ کې د بنځو لپاره يواځې درې څوکۍ دي مگر د نارينه وو لپاره اته څوکۍ." ۳۵

دوهم: چوکاټ: په پارلمان کې د بنځو د گډون په اړه ليدلوري له يوه کال وروسته

مونږ په پارلمان کې په ډلو نه و بشل کېږو، بلکه مونږ د الفبې په ترتيب، ترتيب بندي کېږو، ځينې بنځې د نارينه وو تر څنگ کښېني، دغه مسئله په لومړيو کې د مجاهدينو او ملايانو استازو لپاره د ليوالتيا و نه وه. مگر په پارلمان کې ۲۸ بنځې، ټولې زده کړه کړې دي او نارينه يې تر اغېزې لاندې راوستي. اوس نارينه له ځانه سره وايي، "جالبه ده، بنځې کولاي شي بڼه نظرونه ورکړي او زياته مطالعه کوي". زما په اند دغه په ځينو قوماندانو کې يوه مثبتنه او لويه اغېزه ده چې مخکې حتی دې ته چمتو نه وو چې د دوي د فاميل پرته بنځو سره خبرې وکړي. (د پکتیکا د ولايت د بنځينه استازې سره مرکه)

"زموږ د ولايت د نارينه استازو څخه يواځې دوه تنه کولاي شي خپل نوم وليکي... اوس مهال دوي کولاي شي د استازي په توگه پارلمان ته حاضر شي او د بنځو سره خبرې وکړي. دوي د دوي د مقام په دليل نشي کولاي له نورو سره په تاوتريخوالي رويه وکړي. د پارلمان يو غړي چې مخکې مولوي ؤ، اصلا يې بنځې نه خوښېدې، مگر اوس له دوي سره د بحث او خبرو اترو څخه راضي دي" (د فارياب د ولايت د بنځينه استازې سره مرکه)

"په پارلمان کې د بنځو گډون يو اړين او گټور کار دي. دوي د قانون جوړونې او ستراتيژۍ په جوړولو کې بڼه نظرونه ورکوي. تر اوسه حتی ځينې نارينه وو هم په پارلمان کې نظرونه ندي ورکړي او ځينې يې بې اړيکې خبرې کوي. ځينې بنځې په پارلمان کې د حقوقو په اړه معلومات لري او لدې کبله په پارلمان کې د دوي گډون گټور وي" (د لوگر د ولايت د نارينه استازي مرکه).

"بنځو په پارلمان کې خپله بڼه ونډه څرگنده کړې ده، دوي د پارلمان د چارو په ترسره کولو کې لوي لامل گڼل کېږي. له اوس مخکې داسې انگېرل کېده چې بنسټ يې په پارلمان کې بنځينه استازي بېسواده وي، مگر په حقيقت کې ځينې وخت دوي د نارينه وو په پرتله بڼه نظر ورکوي" (د باميان د ولايت د نارينه استازي مرکه)

۳۳ د افغانستان اساسي قانون (غير رسمي ژباړه). له الف څخه تر يا پورې د افغانستان سره د مرستو لپاره، پنځمه نسخه ۲۰۰۶: کابل، ۹۵. له الف څخه تر يا د افغانستان سره د مرستې لارښود، پنځمه نسخه، ۲۰۰۶، کابل ۹۵

۳۴ د عمومي څوکيو پدیده چې په عمومي ډول "د نارينه وو څوکۍ" انگېرل شوې دي د هندوستان په اړه هم په ملي کچه ياده شوې ده.

۳۵ د بلخ د ولايت د يوې بنځينه استازې سره مرکه

"په ننګرهار کې ۱۴ څوکۍ دي چې له هغې ډلې ۱۰ يې د نارینه وو او پاتې ۴ څوکۍ يې د ښځو دي" ۳۶

"زه پدې باور يم چې څوکۍ بايد ځانګړې شوي نه وای. په پارلمان کې بايد ټاکلې شمېر ښځې نه بلکه زه هيله مند يم چې په راتلونکي پارلمان کې به ډېرې ښځې وي، دا د دوي حق دي" ۳۷

په دې کړنلاره کې چې څوکۍ د هر کاندید د سيالۍ لپاره آزادي دي، اصولاً د انتخاباتو د کړنلارې څخه د مفصلو اطلاعاتو د نه شتون په پايله کې د رايې ورکولو په مهال د ټولو په اند څوکۍ د نارينه وو لپاره مناسبې دي. د پارلمان د ډېرې ښځو او ځينې نارينه استازو له خوا پدې مسئله ټينګار وشو چې دغه ۲۸ څوکۍ د ښځو لپاره بسنه نه کوي. شته اندېښنه داده چې د ښځو لپاره کم تر کمه ۲۸ ځانګړې شوي څوکۍ ددې لامل کيږي په راتلونکي کې ښځې د ډېرو څوکيو د نيولو څخه ليري ساتي.

۴.۴ د سياست شتون: انګېزې او خنډونه

په ټولو هغو ۲۷ مرکو کې چې په پارلمان کې د ښځو استازو سره تر سره شوي دي، د ښځو جنسيتي مسئلې پارلمان ته د راتګ د انګېزو په توګه بيان شوي. د پنجشیر د ولايت يوې ښځې استازې په څرګند ډول بيان کړه چې د نوموړې شخصي انګېزه د ښځو لپاره د نوموړې ژوره او ستراتيژيکه اندېښنه ده:

"ښځې يواځې، مېرمن، مور، خور او لور دي، په افغانستان کې ښځې يواځې دغه څلور بڼې لري. کله چې تاسې لور ياست، د تاسو لپاره قوانين او د کورنۍ لخوا ګواښونه شته. کله چې مېرمن ياست ستاسو لپاره د مېرې د کورنۍ لخوا قوانين ټاکل کيږي او کله چې مور ياست ستاسو د اولاد لخوا تاسو ته قانون ټاکل کيږي کله چې ما دغه شيان وليدل نو ومې غوښتل پدې اړه کار تر سره کړم." ۳۸

په کورنيو کې د نابرابريو بدلون، پارلمان ته د ښځو د راتګ يوه انګېزه ده. دغه يو خوځښت ښيي چې د ارث په اړه په کورنيو کې بې عدالتۍ ته تغير ورکړي او تګلارې بدلې کړي چې د نارينه وو د امر منل ښځو ته د يوه کورني معيار په توګه شمېرل کېده. نورو ښځو پارلمان ته د "ښځو د غېرد راوړلو" په اړه خبرې وکړې که څه هم هغوي په ځير سره څرګنده نه کړه چې څرنگه د ښځو د غېرونو د ټولګې څخه ادعا کوي. يوه ټوليزه فرضيه د دغو ښځو لخوا بيان شوه چې هغوي مخکې له مخکې د خپلو موکليانو له اندېښنو څخه خبر لري. نورې انګېزې هم بيان شوې دي چې په ګډون چې د ښځو د وړتياوو د بېلګې په توګه په لوړو پوړو کې د نارينه وو سره ښځې شته تر څو د ښځو دغه موقعيت چې (ښځې د نارينه وو لخوا تر ګواښ لاندې وي) بدل کړي. ۳۹

که څه هم دغه ستراتيژيکې ګټې بيان شوي، دغه بيان له ځان سره پدې اړه چې څرنگه کولای شو هغوي ته قانوني بڼه ورکړو وړاندېزونه نه درلودل. هغوي د ستراتيژۍ پرته ګټو په څېر پاتې شوي. د هغوي دلايل کېدای شي د ظرفيت کمښت يا د داسې ميکانيزم نشتوالي چې د هغه له لارې دغو ګټو ته قانوني بڼه ورکړو، بيان کړو. بل دليل د شته مختلفو قانوني سرچينو او د ښځو په اړه د دولت د ژمنې د همغږۍ لپاره د پام وړ پوهې نشتوالي دي. همدارنګه د وړاندېزونو په نشتوالي کې چې څرنگه دغه نظريې عملي بڼه غوره کوي، د ښځو د جنسيتي ګټو د ښودلو لپاره د انګېزې نشتوالی وليدل شو.

د ښځو جنسيتي ګټې چې په عملي توګه د پلي کولو وړ دي، ډېرې ارزښتناکې دي. په پارلمان کې ډېرې ښځو روغتيايي مسئلې او د ښځو د روزنې او ګمارلو مسئلې خپلې اصلي اندېښنې وبللې. ډېرې ښځو تصديق کړه چې د هغوي قانوني رول دغه اندېښنو ته د ځواب ورکول نه دي، بلکه د هغه پر ځاي په پارلمان کې د اړوند مسائلو په اړه استازيتوب دي. د دغې مسئلې سره سره د پارلمان ډېرو ښځينه استازو د دوي د

۳۶ د ننګرهار د ولايت د يوې ښځينه استازې سره مرکه

۳۷ د لوګر د ولايت د يوه تن استازي سره مرکه

۳۸ د پنجشیر د ولايت د يوې ښځينه استازې سره مرکه

۳۹ د لوګر، غور، غزني، باميانو او بلخ د ولايتونو د استازو سره مرکې

په کورنیو کې د نابرابریو بدلون، پارلمان ته د ښځو د راتگ یوه انگېزه ده

په پای کې پارلمان ته د ښځو د راتگ انگېزې د یوې ټاکلې ډلې د گټو څخه استازیتوب دي. د وردگو د ولایت یوې استازې چې د پارلمان د ځینو غړو د نظرونو انعکاس وه، د نوموړې په ولایت کې د هزاره ښځو اړتیاوې چې نوموړې د هغوي استازیتوب کوي داسې بیان کړې:

”کله چې ما ټاکنو ته ځان ونوماوه، زما موخه دا وه چې د وردگو په ولایت کې د ښځو وضعه ښه کړم. د تاریخ په اوږدو کې مونږ ډېره بده وضعه درلوده او دا زما لپاره یو چانس دی ترڅو له هغوي سره مرسته وکړم ترڅو مکتب ته لارې شي او سیاسي ډگر ته راووځي. دا زما د استازیتوب تر ټولو لویه موخه وه.“^{۴۱}

دغه غږونه د هغو ډله ایزو لږکیو غږ دي چې نوموړې ورسره تړاو لري او په سیمه ایزه، قومي او جنسیتی کچه دي. د نورو ښځو د نظرو پر خلاف یو تن ځواب ورکونکې څرگنده کړه چې پارلمان ته د نوموړې د راتگ انگېزه د دغو لږکیو استازیتوب و دغه امر د ډول ډول هویتونو حقیقت څرگندوي چې په متعدد ډول بیان

موکلینو د ستونزو د مطرح کولو په اړوند نېغ رول درلود. په پارلمان کې یوې ښځینه استازې د ډېرو مرکه کوونکو په استازیتوب هغه لارې چارې چې نوموړې د خپل کلي کونډو سره مرسته کړې داسې بیان کړې:

”زمونږ په کلي کې ډېرې کونډې شته او هغوي هیڅ روزې راوړونکې هم نلري. هغوي ماته راغلي او له ما څخه یې د ډوډۍ غوښتنه وکړه ترڅو په مستقیمه توګه ورسره مرسته وکړم. زما مېرپه چای او بوره پیروډله او کله چې کونډې زموږ کور ته راتلې مونږ دغه شیان ورته ورکول همدا رنگه ما د یوې غیر دولتي موسسې څخه ۱۵۰ کمپلې واخیستې او کلي ته یې یوړې.“^{۴۰}

دغه مسئله په پارلمان کې د استازو څخه د موکلینو د خدمت تمه او انتظار ښیې. د دغو تمو په پایله کې هغه رول چې استازي یې په نېغو مرستو کې لري ارزښتناک دي او اړینه ده چې دغه اړتیاوې په عمل کې ولیدل شي. د دې ټکي د پوهېدو سره سره چې دغه تگلاره کومه رسمي او معموله تگلاره نه ده.

^{۴۰} دشمالی سیمو د یوې ښځینه استازې سره مرکه

^{۴۱} د وردگو د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه

په واقعيت کې د ښځو د جنسيتي گټو په اړه اندېښنه او د نورو هويتی گټو په پرتله هغوي ته لومړیتوب ورکول کاملاً توپیر لرونکې اوضاع لري. قومي، سیمه ایز، ژبني، شخصي او یا هم سیاسي هويت ته په ډېرو مواردو کې د جنسيتي هويت په پرتله ډېر ارزښت ورکول کېږي. (۵، ۳ برخه وکتل شي). همدارنگه د نورو سیاسي هويتونو شتون د جنسيتي گټو د لارې خنډ گرځېدای شي چې تر اوسه په پارلمان کې د تگلارې په توگه نه دي ښکاره شوي.

شوي او په لويه پیمانې سیالۍ کېدونکې گټې مینځ ته راوړي البته دا ځانگړنه یواځې د پارلمان د غړو نه ده مگر کېدای شي سیالۍ کېدونکو هويتونو ته لومړیتوب ورکول د دوي د کار د انگېزې په توگه وشمېرو. داسې مورد هم شته چې د پارلمان یو غړي خپل جنسیت د هويت څخه مخکې مطرح کړي:

”زه یوه پښتنه یم، مگر مخکې تر هغې چې پښتنه وم زه یوه ښځه یم. سره لدې هم ځینې ښځې فکر کوي چې زه یوه پښتنه یم مخکې تر هغې چې یوه ښځه وم.“^{۴۲}

د پارلمان د کار د پیل په لومړي کال کې، د وزارتونو سره مکاتبي او د دوي د کارنو د څارلو په موخه ۱۸ کمیسیونونه جوړ شول. د ۱۸ کمیسیونو د مشرانو څخه ۳ یې ښځې دي.

^{۴۲} د کابل د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه یو لامل چې د برخو د ساتنې یا لومړیتوبونو له لیدلوري د خلکو هويت ټاکي، د یوې مسئلې ټولنیز ارزښت یا شالید دي د بهلگې په توگه په داسې حال کې چې پښتانه په سیستماتیک ډول تر ستم لاندې ندي راغلي، ښځې او نظر څرگندوونکي زیاتره لېواله دي چې خپله موضع د یوې ښځې په توگه وساتي نه د یوې پښتنې په توگه له بل لوري هزاره ښځې چې د دوي د قومیت او یا جنسیت له کبله تر ستم لاندې راغلي دي ښایي خپل دواړه هويتی اړخونه په اندول ډول وساتي.

۵. پارلماني تړاو: د ټولیزو گټو بیان

هغه ډله چې د عقیدې پر بنسټ سره راټولېږي د قومي او یا نورو هویتي مسئلو پر سر د راټولې شوې ډلې په پرتله ډېره ځواکمنه او گټوره تر سترگو کېږي. هغه ډلې چې د عقیدې پر بنسټ دي د قومي، سیمه ایزو، ژبنيو، جنسیتي او نورو ټولنیزو مسئلو څخه پاکې دي، د قانع کولو لپاره ډېرې گټورې ښکاري او همدارنگه د یوې ډلې د یوه ټاکلي هویت د غړو پر بنسټ د مینځ ته راغلي ډلو په پرتله یو اوږد کمپاین لري.

دغه برخه د افغانستان په ولسي جرگه کې د بحثونو او ناندريو څخه جوړه ده. درې ارزښتناکې برخې څرگندېږي: د مشرتابه مسئلې، سیاسي شخصیتونه او د هغوي ملاتړي، بهرنۍ اغیزه او د نظرونو د سیاست مفکوره.

۱.۵ د مشرتابه مسئلې: شخصیتي سیاست، ملاتړ، شهرت

د پارلماني ډلو د جوړولو، نویو گوندونو، پارلماني کمېټو او کمیسیونونو له لارې د مشرۍ لپاره هڅې د یووالي د لارې پر سر یو لوي خنډ دي. د پروان د ولایت یوه استازي څرگنده کړه چې ۳۲ پارلماني غړي د ده سره دي مگر نوموړي غوښتل چې د یوې متحدې ډلې پر ځای دوې کوچنۍ پارلماني ډلې جوړې کړي. دغه تگلاره په ښکاره ډېرو مشريو ته اجازه ورکوي او وروسته ډېر دوستان یو ځای کېدو ته اړیاسي^{۴۴}. همدا ډول د مقامونو د عمومي دفتر لخوا سیاسي مرکز د وړتیاوو د پېژندلو پر ځای سیاسي موخو ته د رسېدو لپاره جوړېږي. یوه بله ښځینه استازې په دې اند ده چې د دوو مخالفو شخصیتونو شتون په یوه ډله کې د دې لامل شو چې نوموړې په هغه ډله کې د غړیتوب څخه ځان وساتي.^{۴۵} لکه څرنګه یوه بل مفسر په خپله مرکه کې وویل: "په پارلمان کې ټول شیان په مشرتابه پورې اړه لري. نورې موضوع گانې ارزښت نه لري... مشرتوب او جگړه ورته مهم دي."^{۴۶}

د ډله ایزو لږکیو، ډلو، یو بل ته وفادار گروپونه یا حتی رسمي گوندونو ته د گټو د ښودلو لپاره په ځانګړتیاوود هغه وېشل گټور دي^{۴۳}. منفرد شخصیتونه او د هغوي پیروانې شبکې او ټولنې د افغانانو په سیاست کې د لسيزو لپاره اغیزمن او د پام وړ سیاسي قدرت درلود او د دوي د ښه والي لپاره لیوالتیا د هېڅ ډول مرکزي ایډیولوژۍ یا لیدلوري څخه برخمنه نه وه. د دغه ټولیزې قاعدې لپاره د اسلامي ایډیولوژۍ ارزښت دي چې مدرسې، عالمان او مذهبي خوځښتونه پکې شامل دي چې د دوي مشروعیت خوندي دي او د سیاست په دایره کې د دوي اغېزه د پام وړ ده. سره لدې دغه شبکې په ښکاره ډول ډوله، ډله شوې وې او د دوي د پیروانو په بنسټ یې عمل کاوه او ثبات یې نه درلود یا یې د ټولنیزو چارو لپاره ثابته پالیسي نه درلوده. دغې بېلګې د ایډیولوژۍ د سیاست او د هغه د پیروانو تر منځ توپیر نه دي مشخص کړی مگر دا حقیقت یې څرګند کړی چې دغه ډلې له یو بل سره سمون لري.

دې ته په پام چې په افغانستان کې ډېر کمې کړنلارې شته چې د هغه له لارې سیاسي فشارونه پلي شي، نامتجانس تر سترگو کېږي چې وړاندیز وشي تر څو هغه ډلې او گروپونه چې د یوې موضوع په هکله یو اند دي، د جنسیتي گټو د ښودلو لپاره ارزښتناکې دي. سره لدې بیا هم لکه څرنګه چې په ۵،۱ عنوان لاندې برخه کې به زیات څرګند شي، مرسته او ملاتړ په دې مانا دي چې د هغه له لارې افراد په پارلمان کې نفوذ پیدا کړي چې د ډله ایزو گټو د ښودلو او ښکاره کېدو لامل نه شي. بحث پر دغه ټکي دي چې دغه ډله د ښځو د جنسیتي گټو په اړه په استازو باندې ډېره اغېزه کوي مگر د دغه ډلې جوړېدل او د هغه تثبیت د افغانستان د غیر عملي تاریخ سره ستونزمن دي چې په دې اړه کومه لاسته راوړنه ولري.

۴۳ گوتز، ۲۰۰۲. "د قدرت د لنډېدو لاره نشته: په اوگانډا کې د سیاسي اغېزمنتیا محدودیتونه" د افریقا د مدرني مطالعو مجله

۴۴ د پروان د ولایت د نارینه استازي سره مرکه د ولسي جرگې د تگلارې د دولسم حکم په بنسټ، د پارلماني ډلې د جوړېدو لپاره اړینه شمېره کم تر کمه د غړو شمېره د مرکې پر مهال ۲۱ کسه وه.

۴۵ د لویدیځو سیمو د ښځینه استازې سره مرکه

۴۶ د یوه نړیوال سازمان د مشر څېړونکي سره مرکه

په هر حال کله چې د گوندي ټولني په شان ډلو سره د بنځو د يو ځاي کېدو انگېزۍ په نظر کې ونيسو، دا حقيقت چې شخصيتونه د پاليسۍ او کړنلارې په پرتله ډېر په نظر کې نيول کېږي، د پارلمان د لومړيتوبونو په تشخيص کې ډېر ارزښت لري.

نشو فرض کولاي چې يواځې بنځې په پارلمان کې د بنځو د جنسيتي گټو څخه استازيتوب کوي. وياند او دوهم سرپرست چې د مشرتابه يو ښه مقام دي په لومړني کال کې يوې بنځې ته وسپارل شو چې د ځينو د قار لامل شو. دغه څرگندونې د مرکه کوونکو بنځو د لېدلورو څخه دي:

"په خواشينۍ سره نوموړې له مونږ ملاتړ نه کوي نوموړې يواځې خپله کړنلاره په نظر کې نيسي. اوس مونږ په پارلمان کې بنځينه استازي) مرکز^{۴۷} لرو چې ډېر ښه دي مگر نوموړې وايي: ما دغه کار ستاسو لپاره کړي. ما يونيفم اړ ايسټ چې تاسو ته دغه مرکز جوړ کړي. ځينې بنځې د هغه څخه د گټې اخيستني څخه ځان ساتي دا ځکه هغوي نوموړې نه خونبوي او فکر کوي چې نوموړې سر کال ښه کار نه دي کړي... خلک لدې مرکز څخه گټه نه اخلي ځکه چې ويرېږي چې دغه امر د نوموړې اعتبار زيات نه کړي."^{۴۸}

دا ډول ليدل شوې ځانگړنې، د هغو استازو تر منځ چې د ځينو مشرانو تر اغېزې لاندې دي او هغه ډلې چې فرضاً استازي دي، اختلاف څرگندوي^{۴۹} پر هغه برسېره دا څرگندونې پدې ټينگار کوي چې سياست د افغانانو د ملاتړ او طبيعت بازي په بنسټ د يوه برياو او د بل ماتې ده. د جنسيت اجندا ته د لومړيتوب په ورکولو سره سره وليدل شول چې دغه ترکيب د يوې بېړنۍ پاييلې

په نويو جوړو شويو ډلو کې د گډون پرېکړه پدې اساس ده چې کوم کسان په هغه کې غړيتوب لري نه ددې په بنسټ چې څه ډول کړنلاره او پاليسي لري. دغه مسئله کومه حيرانوونکې خبره نه ده. لکه څرنگه چې پاس بحث وشو په افغانستان کې سياسي فعاليتونه په مرکزي شخصيتونو پورې اړوند دي. په ځوابونو کې د بنځو د گوندي ټولنو په اړه د نړيوال خوځښت په مسئله ډېر ټينگار کېده. هغو بنځو چې د ډلو په اړه خبرتيا نه درلوده، د پاليسۍ او تگلارې سره د نابلدتيا د څرگندولو پر ځاي دوي په دغه ډله کې د لويو شخصيتونو په اړه اندېښمنې ښکارېدې.

"دا لومړی ځل دي چې زه د بنځو د گوندي ټولني په اړه اورم. زه نه پوهېږم څوک په هغه کې شامل دي او مخکې لدې چې زه ورسره يو ځاي شم بايد ډاډه شم چې هغه يوه خپلواکه ډله ده."^{۴۷}

ما په دې اړه (د بنځو گوندي ټولنه) نه دي اورېدلي. زه نه پوهېږم کومې بنځې په هغه کې غړيتوب لري."^{۴۸}

که څه هم د بنځو څرگندونو د جنسيتي گټو په اړه اندېښنې درلودې، د دوي لومړۍ اندېښنه دا نه ده چې گوندي ټولنه پدې برخه کې څه کار کولاي شي، اندېښنه داده چې څوک ښايي دغه کارونه ترسره کړي. دغه امر په خپل ذات کې په ملاتړيز سياست کې د بنځو پر گډون دلالت کوي. مرکه کوونکو د بنځو د چارو، مدني ټولني او د بشر د حقوقو د کميسيون لپاره د بنځو د کمېسيون د کارونو په اړه اندېښنه څرگنده کړېده. ظاهراً هغه شخصيتونه چې په يوه ډله کې شامل دي، د ډلې په اجندا کې اغيزمن وي، لدې کبله "شخص" نشي کولاي په پوره توگه د هغو شيانو څخه چې اندېښنه پاروونکې دي "گوبنۍ وي.

۴۷ د بلخ د ولايت د بنځينه استازي سره مرکه

۴۸ د پنجشېر د ولايت د بنځينه استازي سره مرکه

۴۹ د بنځينه استازو د سرچينو مرکز د ۲۰۰۲ کال د اگست په مياشت کې د يونيفم لخوا جوړ شو. دې ته په پام کې چې په نظر کې ده دغه مرکز د ولايتي شوراگانو د بنځينه استازو او د مدني ټولني په واک کې هم ورکړل شي دهغه رسمي نوم تر بحث او بيا کتنې لاندې دي.

۵۰ د بنځينه استازي سره مرکه

۵۱ اسميت، ۳۸.

"کله چې یوه ښځه استازې د جهادي مشرانو په اړه خبرې کوي، سرې، ښځو ته ناوړه خبرې کوي، ناموسي خبرې، او مونږ هم خواشینې کېږو ځکه چې مونږ ښځې یو، مونږ ځورېږو ځکه چې مونږ ښځې یو." ۵۴

پر هغه برسېره که کومه ښځه په پارلمان کې سپینه خبره وکړي ښايي د نورو ښځینه همکارانو له لوري له خپلو ټولنيزو او سياسي حقونو څخه بې برخې شي که چېرې نوموړې ددوي اعتبار او آبرو په نظر کې ونه نيسي. د یادولو وړ ده چې د ښځو قهر په ځانگړي ډول په نېغه توگه تر پوښتنې لاندې ښځې ته راگرځي نه د سرېو ناوړه نظرونو ته. دا مسئله کېدای شي د ښځو د پراخې پر ټولنيزې مسئلې پورې اړونده وي چې د کورنۍ د پټ د ساتلو دنده لري او هغه کړنلاره چې دغه ښځې د جنجال پاروونکو مسئلو يا د مشرتابه د رول په اړه د گواښونو او خطرونو مسئولیت په غاړه اخلي د سرېو او د ښځو همکارانو لخوا يې د ټوليزې بدنامۍ د په نظر کې نه نیولو له امله پر بلل کېږي. سياسي شخصیتونو د ښځو تر مينځ رول لوبولی او هغه وېش چې د مشرتابه لخوا شوي دي، (مسئولیتونه) په ډېره کچه د ښځو د جنسیتي گټو د تمثيل او تبارز څخه مخنیوی کوي.

۲.۵ بهرنۍ اغېزه: گوندونه او د سياسي خپلواکۍ محدودیت

په داسې حال کې بنسټيز شوي سياسي گوندونه ۵۵، په افغانستان کې په رسمي توگه شتون نلري، د گوند ويوکي (کلمه) په ټوليز ډول قومي مرکزونو او د تېرو مجاهدينو ډلو لکه جمعیت اسلامي او وحدت ته ويل کېږي چې لويې اغيزې لري (که څه هم د ائتلاف په اوبنت يې کړې دي) او همدا اوس د سياسي گوندونو په چوکاټ کې ښکاره شوي او رول لوبوي د هغو هڅو سره سره چې د دغو اغېزو د کمولو په موخه د يوه د نه

تمه درلوده ترڅو د ښځو پر وړتياوو تکيه وکړي او له دوي څخه د ملاتړ کچه پراخه کړي ۵۲ په ملاتړيز سيستم کې دغه ډول لومړيتوب ورکول ښايي د تمې وړ وي لکه چې د ملاتړيز سيستم د تړاو لرونکو پر امتيازات سترگې پټوي (او د زيات ارزښت نه لرونکې امر ترويج) کېدای شي له سياسي پلوه يوه ماتې وي.

په هر حال په پارلمان کې ښځینه استازو پر شخصي ملاتړ باندې د "تکيې کولو" منفي لوري له ياده نه دي ایستلي. د لارو څخه يوه چې د هغې په وسيله ادعا کېده چې دا شخصیت د ادارې او د نفوذ د پیدا کولو وړتيا لري، د زياتو دندو ورسپارل وو د دې صورت څخه بغير په کميسيون پورې يې اړه درلوده. دغه امر په ښکاره د قار او ځورېدو لامل کېده او د کميسيون د غړو تر مينځ يې بې اعتمادې مينځ ته راوړه. ۵۳ د ارگانونو په سيستم کې ښکاره کمزوري شته چې داسې دندې ورکولو ته اجازه ورکوي او شخصي پرمختلونکې نظرونه هڅوي. د پارلمان د ننه او بهر پېچلې ملاتړيزې شبکې شته او د متحد گوند د جوړېدو څخه پرته د لويې قانون د ځواکمنو لوبغاړو له خوا تعينېږي. په پایله کې د ملاتړ کوونکو له لارې د مهمو شخصیتونو د ملاتړ د ساتنې لپاره لوي شخصیتونه ښايي د هغوي گټو ته لومړيتوب ورکړي چې په نېغه توگه د نوموړي ملاتړ کوي. چې د ټوليزو گټو (او همدارنگه د جنسیت) پر خلاف دي.

په پارلمان کې د ښځو د جنسیتي گټو د ټوليز تمثيل په وړاندې يو اضافي خنډ د دوي مسؤليت دي او د مهمو ښځو لخوا ژمنه شوې چې په پارلمان کې د نورو ښځو اعتبار به ساتي. د سپين ويونکو ښځو لخوا هر ډول "اشتباه" کېدای شي په پارلمان کې د نارينه وو لپاره يو سند وي چې ټولې پارلماني ښځې تر نیوکې لاندې راشي د بېلگې په توگه د ننگرهار د ولايت د يوې استازې څرگندونې داسې اشاره کوي:

۵۲ کاندیوتی، ۲۰۰۷. "سياسي رويه د جنسیت په اړه خرابۍ رامنځ ته کوي: له جگړې وروسته بيارغونه، "دموکراتيزه کېدل" او د ښځو حقوق." په کورنوال، هريسون، ويتهد، ادز کې. د فمینیسم پراختیا: تناقضات سيالی. او ستونزې زد کتابونه لندن او نیویارک، ۲۰۰۷.

۵۳ د لويديځو سيمو د ښځینه استازې سره مرکه

۵۴ د ننگرهار د ولايت د ښځینه استازې سره مرکه

۵۵ د بنسټيز شوي سياسي گوند څخه موخه "دلته هغه گوند دي چې د يوې منسجمې شبکې لرونکي وي او په هغه کې گوندي پرېکړې کم تر کمه په رسمي بڼه جريان ولري او کاري تگلارې يې د مقرراتو پر بنسټ تنظيم شوي وي." رندال او سراساند، ۱۹۹۹. د گوندونو او نوې ډيموکراسۍ بنسټيزه کېدل.

"ښځو ته ناشونې ده چې له یو بل سره یوځای وي ځکه چې ښځې خپلواکې نه دي. هغوي د بهرنیو گوندونو لخوا حمایه کیږي او دوي اړې دي چې هغه خبرې وکړي چې گوندونه یې له هغوي غواړي." ۵۹

له بل لوري ځینې ښځې وتوانېدې چې د گوند بهرنۍ اړیکې په ستراتېژیکه توگه بدلې کړي. د بلخ د ولایت د یوې استازې کیسه د دغه امر پېښېدل ښيي. هر څو که نوموړې د انتخاباتي منډو تر پرو د تمویل لپاره د کوم گوند څخه پیسې اخیستې وې، د گوند د چارواکو د غوښتنې سره سره چې د گوند سره یوځای شي، نوموړې په گوند کې د رسمي غړیتوب نیت نه لري. که له نوموړې څخه وغوښتل شي چې هغه پیسې بېرته ورکړي نوموړې به دغه پیسې له خپل معاش څخه ورکړي. لدې کبله د نوموړې پوهه دا ده چې سیاسي گوند پر هغو مسئلو چې نوموړې یې کولای شي په پارلمان کې مطرح کړي کمه اغېزه لري. په داسې حال کې چې دغه غیر رسمي جریان استازو ته په ځانگړي ډول ښځینه استازو ته د ملاتړیزو شبکو سره د اړیکو د پیدا کولو فرصت ورکوي، د "لوبې د قاعدو" نه بنسټیزه کېدل ښایي د استازیتوب له لیدلوري زیان رسوونکي جنسیتي مسائل وي.^{۶۰}

د اغېزې دوهمه سرچینه چې په پارلمان کې د ښځو پر باور باندې اغېزه کوي انفرادي نارینه غړي دي لکه قوماندان یا د هغه سره تړاو لرونکي یې. د دوي د اغېزې ارزښت په لاندې څرگندونو کې روښانه دي او له نارینه او ښځینه استازو سره په مرکو کې په پراخه کچه بیان شوي دي:

"په پارلمان کې ډېرې ښځې په خپله نشي کولای پرېکړه وکړي، ډېرې وخت هغوي ته د هغوي مېړونه یا پلرونه وایي

لیږد وړ رايې (SNTV) د سیستم له لارې تر سره شوي دي دغه په اصطلاح گوندونه تر اوسه هم د پارلمان په کړنو اغېزه لري. دغه اغېزه د هغو ښځو له شمېر چې لا تر اوسه له هغوي سره اړیکه لري څرگندېږي.^{۵۷} که څه هم په ولسي جرگه کې د گوندونو او د دوي د استازو (نر یانښځې) تر مینځ اړیکې سپینې او رښتیا ندي. ځواب ورکوونکو دغه گوندونه د بهرنیو گوندونو په نامه یاد کړل (د پارلمان د کارونو څخه خپلواک سازمان). د پارلمان زیاتره استازي د یوه ټاکلي گوند د غړي په توگه د پیژندگلوی سره سره په پارلمان کې خپلواک دي چې ائتلاف وکړي او یا هم له نورو سره په پارلمان کې تړاو پیدا کړي هغه هم پداسې حال کې چې لا تراوسه د بهرنیو گوند سره منظمې اړیکې لري.^{۵۷} هغوي همیشه د بېروني گوند له نظرونو څخه استازیتوب نه کوي او دا په زیاته کچه پدې حقیقت پورې اړه لري چې د دغه گوندونو ډېر کم شمېر پالیسي او متحده گوندي کړنلاره لري.

د دې مسئلې په نظر کې نیولو سره ځینې استازو په خپلو مرکو کې څرگنده کړه چې په پرېکړه نیونه کې د قانون په تپه درېدو لومړنی دلیل د بهرنیو گوندونو اغېزه وه که څه هم چې غیر رسمي ده مگر د پارلمان په غړو پراخه اغېزه لري. د بهرنیو گوندونو د پدیدې چې له ښځو سره یې په انتخاباتي منډو تړو کې مالي مرسته کړېده پخوانۍ څېړنې ښيي.^{۵۸} چې دغه مرسته د زیاتو لاملونو له کبله وه یو د هغو څخه د ځانگړو شویو څوکیو د سیستم مطرح کول و چې په زیاته کچه یې په پارلمان کې د بهرنیو گوندونو اغېزه غښتلې کوله. په واقعیت کې ځینو ښځو د دغو گوندونو لپاره کار وکړ که څه هم غیر رسمي و، د مجاهدینو او روسانو په وخت کې او د مخکینیو اړیکو په بنسټ د گوندونو د استازو په توگه و ټاکل شوي. په ښکاره لیدل کېږي چې د پکتیا د ولایت څخه د یوې ښځینه استازې په وینا کې دغه د بهرنیو گوندونو اغېزه لا تر اوسه شته:

۵۷ د سیاسي گوندونو د شعارونو او د دوي د پارلماني ملاتړ د بنسټ په اړه د معلوماتو لپاره مراجعه وکړي. ویلدر.

۵۸ د بامیانو د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه

۵۹ وردزسورت، ۲۰۰۵. "د یرغمل نېولو سیاست: په افغانستان کې د ښځو لخوا د قدرت لاسته راوړل مودې څېړنه: په بلخ کې د ملي شورا ټولټاکنې، ۲۰۰۵. د ماسټرسي نه خپره شوي رساله، ۲۰۰۲.

۶۰ د پکتیا د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه

۶۰ کویتز، ۲۰۰۲.

مرکزي سیمو ښځو استازو د پارلمان د نارینه غړو د مرستو (چې د ترلاس لاندو د خوښۍ په موخه تر سره کېږي) په وړاندې د مقاومت په اړه خبرې کړي دي:

”یوه لوی شخصیت له ما وغوښتل چې د هغه ملاتړ وکړم او ویې ویل که کوم پور لرم حاضر دي چې هغه ادا کړي، ما ورته وویل چې نه زما ستاسو پیسې نه دي پکار.“^{۲۱}

له هغه ځایه چې د مرکه کوونکو خبرې د پیسو د منلو په اړه له ذهنه لرې خبره ده، سره لدې هم جالب ټکي د ادی چې ټولیز بحث د خپلواکۍ بحث دي

په پای کې په افغانستان کې د امنیت خرابې وضعې د ښځو سیاسي خپلواکي محدودده کړېده او هغه گټې چې دوی د هغه د طرح کولو وړتیا لري د هغه د گواښونو له امله نه مطرح کیږي دغه ټکي د ښځو په پټ ملاتړ کې په ځانگړې ډول د هغو استازو

چې څه ډول رایه ورکړي، که مېړونه ښځو ته ووايي چې ټاکلي شخص ته رایه ورکړي نو دوی اړي دي چې هماغه کار وکړي“^{۲۱}

د سیاسي خپلواکۍ دغه محدودیت د پرمستلو ولاړو ډلو د جوړېدو په اړه ارزښتناک رول لري، ځکه هغه ښځې چې د دغه ډلې سرپو سره مستقیماً اړیکې لري د دې ټکي د ټاکلو وړتیا نلري چې په چا باور وکړي. جنسیتي مسئلې معمولاً (ظریفې) موضوع گانې انګېرل کیږي او د لوړپوړو او ځواکمنو لپاره لومړیتوب نه لري. لدې کبله د دغو مسئلو طرح کول په پارلمان کې د اغیزې کولو او د بریا د ټولیز برداشت سره سم نه دي. حتی که ښځې خپله وغواړي چې د ښځو د جنسیتي گټو په ډلو کې برخه واخلي، ښایي و نه توانیږي په فعاله توګه د دغو ډلو ملاتړ وکړي. دغه امر د دې نظر د پیاوړتیا لامل کېږي چې ښځې د قوماندان یا د هغې د نارینه تر او لرونکو د لاس د وسیلې پرته بل څه نه دي. هر څو که ډېرې ښځې استازې له هغې ډلې د

دریم چوکاټ. د پارلمان تشکیل (جوړښت)

د پارلمان مشرتابه په پنځو اصلي برخو وېشل کېږي: ویاند، د ویاند لومړی مرستیال او دوهم مرستیال، منشی او د منشي مرستیال د لومړي کال په اوږدو کې د اجرائي وزارتونو سره د مکاتبي او د هغوي د کارونو د څارلو لپاره ۱۸ کمیسیونونه جوړ شول. د پنځه کمیسیونونو څخه پرته چې د هغو غړي له یوه جنس څخه وټاکل شول (د ښځو د چارو کمیسیون، مدني ټولنه او د بشر حقونه/د دفاع کمیسیون/د مخدره توکو، الکولو او فساد په وړاندې د مبارزې کمیسیون/د شکایتونو د اورېدلو کمیسیون/ او د نړیوالو چارو کمیسیون) د نورو کمیسیونونو غړي له دواړو جنسونو (نر او ښځو) څخه جوړ شوي دي (ICG, op.cit 14)

د دغه مطلب د لیکلو پر مهال د اتلسو کمیسیونونو له ډلې څخه د دريو کمیسیونونو رئیسانې ښځې وې. د کمیسیونونو څخه پرته د پارلمان د ننه پارلماني گروپونه د جوړېدو په حال کې دي چې د هغو له ډلې څخه څلور ډلې تر دې دمه جوړې شوې دي (مگر یواځې یوه یې رسمي ثبت شویده). پارلماني گروپونه نیت لري چې په پارلمان کې د ننه د سیاسي گوندونو بنسټ کېږدي او په پایله کې د عقیدې پر بنسټ سره راټول شي. د ثبت لپاره پارلماني گروپ باید ۲۳ غړي ولري (هغوي چې جوړ شوي مگر ثبت شوي نه دي د غړو لازم شمېر یې نه دي پوره کړي). پدې وروستیو کې د ښځې په مشرتابه یو پارلماني گروپ جوړ شوي (چې تر اوسه ثبت شوي نه دي) او د پارلمان د غړو په اند د دغه گروپونو د مشرتابه د څوکۍ د نیولو لپاره کومه رسمي ستونزه نشته.

۲۱ د مرکزي سیمو د یوې ښځینه استازې سره مرکه

۲۲ همغه؛ د مرکزي سیمو د یوې ښځینه استازې سره مرکه

دې ثبت شوي، او استازي د هغوي د گډوډو موضوعو په اړه د نظر د څرگندولو ليوالتيا نلري. هرڅو که دوه نورې څرگندونې هم د يادولو وړ دي.

لومړۍ څرگندونه د يوې او د نه لېږد وړ رايې د سيستم په اړه ده. د ۲۰۰۵ کال د ټاکنو مخکې او وروسته ډېرو کسانو پر کرزي د دغه سيستم د ټاکلو له امله نيوکه وکړه. دوي پدې باور وو چې د گوندونو د جوړولو سره ښکاره مخامخ کېدل له گوندونو څخه د ولسمشر او خلکو د کرکې سره سره يواځې کولاي شي د ملاتړيزو شبکو د غښتلتيا، د جوړو شويو ډلو د مکافاتو د زياتېدو او د پارلماني کړنلارې څخه د صرف نظر چې په مثبت ډول ناآرام دي، لامل شي.^{۲۵} دغه څېړنه پورتنۍ فرضيې مني. دې ته پام چې د ډلو کړنلاره نه غوښتل کېده، او نومونه د يوه فرد په توگه نه د کوم گوند د غړي په توگه ثبتېدل (گرچه دوي کولاي شوي خپل گوندي تر او هم ښکاره کړي)، داسې کوم بنسټ نه و چې د هغه له لارې پر مسئلې ولاړې ډلې رامېنځ ته شي او يا د نظرونو په بنسټ سياست وړاندې شي. لکه څرنکه چې ځينو استازو څرگنده کړه، دغه امر د پارلمان په هغو غونډو کې چې په هغو کې ۲۴۸ رايې د اورېدو لپاره سيالي کوي، ښې پايلې نه دي درلودې.

"د پارلمان د کار د سستوالي يوه مسئله د پارلمان د جوړښت مسئله ده، زموږ پارلمان د نورو پارلمانونو په شان د څو گوندونو څخه نه دي جوړ شوي. مونږ ۲۴۸ څوکۍ لرو چې د ۲۴۸ گوندونو څخه استازيتوب کوي."^{۲۶}

دغه امر د هغو کسانو لپاره چې د ښځو د جنسيتي گټو د استازيتوب ليوال وو، جدي عواقب درلودل، هغه گټې چې ټوليز ماهيت يې درلود او د تابع کولو د جوړښتونو د ارزونې اړتيا ته د پاملرنې څرگندويې وې چې پر گڼ شمېر خلکو يې

چې سپينې خبرې کوي څرگند دي. يوه ښځينه استازې وايي: ښځې همکارانې ډېرې وخت د دې سره د لاس ورکولو په وخت کې نوموړې ته د نوموړې د نظر د ملاتړ په اړه يادښتونه ورکوي. هرڅو که يې په څرگنده خپل ملاتړ نه دي اعلان کړي.^{۲۳} لدې کبله په عمومي کچه په خپله مبارزه کې يواځې ده او دا هم د احتمالي امنيتي گواښونه لامل ده. که څه هم ښځې په ډېرو مواردو کې د نوموړې سره هم اندې وې، مگر نه يې غوښتل چې خپل او د خپلې کورنۍ ژوند تر گواښ لاندې راولي. لدې کبله امنيتي لاملونو د ښځو پر ملاتړ او نه ملاتړ اغېزه کړې او د دوي خپلواکي يې محدوده کړېده.

۳.۵ د نظر د سياست پر وړاندې خنډونه: يوه د نه لېږد وړ رايه، قوميت او ملي يووالي

د افغانستان په پارلمان کې ښځې د ځينو مهمو نظرونو له هغې ډلې قانوني عمر ته د رسېدو د ملاتړ په اړه سره غونډې شوي دي. ډېرې ښځې او ځينې نارينه په جدي توگه ددې وړانديز سره مخالفت کوي چې نجونې بايد د ۱۴-۹ کلونو تر مينځ قانوني عمر ته ورسېږي^{۲۴} (د هلکانو لپاره قانوني عمر ۱۸ کاله دي). د هڅو د همغږي کولو وروسته د نجونو قانوني عمر ۱۷ کلونو ته زيات شو، چې خپله يوه لويه بريا شمېرل کېږي. دغه مورد په پارلمان کې د ښځو د جنسيتي گټو د ټوليز ملاتړ په اړه روښانه بېلگه ده. دغه ټکي ته په پام، په پارلمان کې په ټوليزه توگه سياسي کړنلارې ته چې د هغه په بنسټ يووالي رامېنځ ته شي کمه پاملرنه کېږي او وروسته خپله يووالي ارزښتمند انگېرل کېږي. دا امر د دې ټکي په څرگندتيا کې چې ولې د ښځو د جنسيتي گټو څخه په بنسټيزه توگه استازيتوب نه کېږي بنسټيز رول لري. د پارلمان ډېر کم شمېر غړي د پارلماني گروپونو سره يوځاي شوي يا د پارلماني گروپونو د جوړښت پر مهال د هغو سياستونو چې د هغه پر بنسټ سره راټول شوي، پوهېدلي دي. دا موضوع کېدای شي لدې کبله وي چې ډېرې ډلې لا تر اوسه نه

^{۲۳} د فراه د ولايت د يوې ښځينه استازې سره مرکه

^{۲۴} د نجونو وړانديز شوي قانوني عمر په اړه رپوټونه يو له بله توپير لري.

^{۲۵} وايلدر، ۲۰۰۵، ملي ډيموکراټيکه موسسه، ۲۰۰۵: رايين، ۲۰۰۵. "افغانستان د رايې ورکولو ناسم سيستم." د هرايو ټريبيون نړيواله خپرونه، ۱۲ مارچ ۲۰۰۵. www.iht.com

^{۲۶} د جنوبي لويديز سيمو د يوه تن استازي سره مرکه. دغه مسئله د Winbaum لخوا په ۱۹۷۲ کال کې د افغانستان د غير گوندي ډيموکراسۍ په اړه د نوموړي په بحث کې مطرح شوه. لومړۍ ټوک، شميره، ۷۴-۱۵۷.

اغېزه درلوده.

یووالي " د پارونې لپاره هره طرحه شوې کړنلاره او دمختلفو قومونو څخه د ډلو جوړول د نظرونو د کلتور مینځي سیاستونو د یوځای کېدو مخنیوی کوي. په مرکو کې را ټول شوي معلومات بڼي چې په پارلمان کې قومي هویت د ایډیولوژۍ او یا هم د جنسیت د تړاوونو په پرتله ډېر ځواکمن دي. په پایله کې ویلاي شو چې د ښځو د جنسیتي گټو د استازیتوب د ښه والي لپاره کومه غښتلي کړنلاره جوړېدای نه شي.

د ملي یووالي پر شعار د تینگار یوه ارزښتمنه اغېزه داده چې ښځو ته د جنسیتي نابرابریو په اړه د اندېښنو د رامینځ ته کېدو مخنیوی کوي. د دغو مسئلو مطرح کول غالباً د ملي یووالي د جلاکوونکو او کمزوري کوونکو مسئلو په توگه انگېرل کېږي.^{۷۰} په حقیقت کې په پارلمان کې د نسبي سولې د له منځه وړلو لپاره د ښځو لخوا د پام وړ او په تکتیکي ډول نه لیوالتیا لیدل کېږي. او داسې هڅه کېږي د لاسته راغلي ملاتړ د لاسه ورکولو له وېرې کومه بحث پاروونکې مسئله مطرح نشي. لاندې څرگندونې د جنجال د مخنیوي لپاره د ښځو د ډېرو لیوالتیا څرگندونه کوي:

مونږ باید د آرامو خبرو کولو د میکانیزم څخه کټه واخلو او د سړیو پر ضد د خبرو کولو څخه ځان وساتو ترڅو هغوي له مونږ خواشیني نه شي. دغه میکانیزم مرسته کوي ترڅو د هغوي ذهنیت ورو ورو تغیر وکړي.^{۷۱}

ښایي دا روښن د ښځو د تحریک کوونکو خبرو په پایله کې د رامینځ ته شوې اړودوړ ته پام یوه ښه کړنلاره وي. په دې ترتیب د ملي وحدت د بحث څخه ستراتیژیکه گټه اخیستنه او په پارلمان کې د سولې د راوستلو د اړتیا په اړه خبرتیا پخپل ذات کې کولای شي د ښځو د جنسیتي گټو د استازیتوب په وړاندې خنډونه راپورته کړي.

دوهمه څرگندونه د ولسي جرگې د مقرراتو او تگلارې په محدودیتونو پورې اړوند ده چې د قومي، ژبنيو، مذهبي یا سیمه ایزو شریکتیاوو په بنسټ د پارلماني گروپونو د جوړښت مخنیوي کوي.^{۷۲} په پایله کې ډېرې ډلې د تر ټولو ارزښتناکو مسئلو د محدودیت سره سره جوړېږي نه د غړو د یووالي لپاره د ایډیولوژیکي بنسټونو په اساس. ځینو استازو رپوت ورکړی چې د ډول مشرانو د مختلفو قومونو څخه د خپلو ډلو لپاره غړي حتی د کړنلارې د نه پوهېدو سره سره په کار اچولې دي. او په حقیقت کې د نظرونو سیاست وجود نه لري، لدې کبله ډلې نه غواړي داسې چاپېریال مینځ ته راوړي چې په هغه کې د ښځو د ستراتیژیکو یا جنسیتي گټو د ښه استازیتوب لامل وگرځي.

د ملي یووالي انگېزه د ډلو د جوړښت او د هغوي د غړي د نیولو د څرنگوالي لپاره گټوره ده.^{۷۳} هغه ټکي چې ډېرې استازو پارلمان ته د دوي د راتگ انگېزه بللې ده. هر څو که د ځینو استازو څرگندونې بڼي چې قومیت لاترواسه د پارلماني ډلو په جوړښت کې ارزښت لري. یوه مرکه کوونکي په دې اړه داسې وویل:

هر افغان مشر په ژوره توگه پر قومي کتنو باور لري. دوي وايي چې د ټولو افغانانو ملاتړ کوي، مگر تل د خپلې قومي ډلې ملاتړي ... د بېلگې په توگه ځینو استازو ماته وویل: زما اند د هغه شخص له انده سره توپیر لري مگر زه نه شم کولای د هغه پر ضد خبرې وکړم، ځکه چې مونږ له یوه قومه څخه یو.^{۷۴}

داسې ښکاري چې د نظر پر بنسټ هر سیاست د قومي هویت او شخصي گټو په وسیله کنټرول کېږي. په حقیقت کې د "ملي

^{۷۲} د ولسي جرگې د کړنلارې ۱۳ حکم

^{۷۳} Ibid, ۱۲.

^{۷۴} د کابل ولایت له یو نارینه استازي سره مرکه

^{۷۵} د هغه ناڅرگند نومي شخص څخه په مننه چې دغه ارزښتناکه ټکی یې یاد کړ

^{۷۶} د هرات د ولایت د یوې ښځینه استازي سره مرکه

۶. د استازیتوب رول:

"انتخاباتي سیمه (حوزه) " او د هغه ضمني دالتونه

ستونزو سره مخ دي لاندې څرگندونې د هغو شکایاتو له ډلې دي چې ټول استازي د هغه په اړه متفق القول دي:

"زه په خپل ولایت کې د خلکو سره هېڅ ډول اړیکه نه لرم ځکه چې له یوې خوا د مونږ ولایت د کابل څخه ډېر واټن لري او له بلې خوا لارې ډېرې خرابې دي. زه په ولایت کې دفتر نلرم ځکه چې وکیل ته د دې موخې لپاره کومه بودیجه نه ورکول کېږي، یواځې د ولایت په مرکز کې مخابراتي سیستم شته، په ولسوالیو کې هېڅ ډول آسانتیا وي نشته." ۷۳

هغه موده چې یو استازی د هغه په اوږدو کې خپل ولایت ته ځي او بېرته راگرځي په هغو شرایطو او حالاتو پورې اړه لري چې پاس د هغوي یادونه وشوه او همدارنگه خپله د پارلمان د استازي لخوا د لومړیتوبونو په اساس یا په شخصي ډول او یا هم د تجاري مسائلو او گټو پربنسټ ټاکل کېږي. د پارلمان د استازو او د هغو د ټاکنو تر مینځ د مستقیمې لیدنې او یا هم د تیلیفون له لارې کلک ډاډ شته ۷۴ مگر تر هغو سیمو پورې چې د مخابراتي شبکې په وسیله تر پوښښ لاندې راغلې دي ۷۵ انتخاباتي حوزه کابل ته د سفر په مهال د ارتباطي ستونزو له منځه وړلو په موخه چې د پارلمان استازي د مشورې لپاره د هغه سره مخ کېږي یوازې ښتاک رول لري.

د ډېرې استازو لومړیتوبونه د ولسوالۍ او حتی کلي د مسئلو سره تړلي دي چې د ولایتي کچې د گټو سره مخالفت لري. په هغو مرکو کې چې د استازو سره شوې دي څرگنده شوې چې دوي څوکۍ د ولسوالۍ یا کلي د همغږي کولو او د دوي ته د رایو د

د افغانستان په چاپېریال کې انتخاباتي سیمه یوه ناڅرگنده کلمه ده. په ولسي جرگه کې څوکۍ د ولایتونو د نفوس د شته شمېر په نظر کې نیولو سره ځانگړې شوې دي ۷۲، مگر د ملي شورا یو زیات شمېر استازي څرگندوي چې هغوي په کلیو کې د خوځښتي او د ولسوالیو په کچه د ملاتړیزو شبکو لرونکي دي او دغه ملاتړیزې شبکې یې د ټول ولایت په کچه د انتخاباتي سیمې په توگه ښوولې دي. برسېره پردې د انتخاباتي حوزه څخه استازیتوب له دو یو پرېل اغیزه کوونکو لاملونو څخه اغیزه مومي: لومړی جغرافیایي لاملونه، چې د پارلمان د استازي د ولسوالۍ یا د ولایت موقعیت په بر کې نیسي او دوهم د ملي شورا د غړي د ملاتړیزې شبکې خاص ترکیب دي چې د دې امر څرگندونه کوي چې نوموړي په ملي شورا کې د کومو کسانو استازیتوب کوي.

۱.۲ د استازو مسئلې او موضوع گانې: جغرافیایي لاملونه

د ملي شورا ټول هغه غړي چې ورسره مرکه شوې ده، ملي شورا ته د رسېدو په موخه کابل ته د دوي د ولایت د واټن په نظر کې نه نیولو سره په کابل کې کور په کرایه نیولی او یا هم په کابل کې شخصي کور لري. د ولایت څخه د گټور استازیتوب په موخه د پام وړ ټکي اړونده ولایتونو ته د استازو د بیرته ستنېدنې ستونزه ده چې ډېر وخت د مالي زېرمو د کمښت یا نشتوالي، د زیات واټن او د سړکونو د خرابوالي او همدارنگه د نورو اندېښنه پاروونکو مسئلو لکه د موسمونو اقلیمي شرایطو له کبله مینځ ته راغلې دي چې د پارلمان زیاتره استازي لدې

۷۲ د افغانستان د اساسي قانون ۸۳ ماده

۷۳ د مرکزي سیمو د یوې استازي سره مرکه

۷۴ د موبایل تیلیفون له لارې پرايیکه د تکیې یوه نښه د بلخ د ولایت د یوه استازي لخوا وړاندې شوه: "یوه ورځ په پارلمان کې کوم چا یوه استازي ته تیلیفون وکړ او د خپلو ستونزو په اړه وغږېده، استازي د هغه غږ لود سپیکر ته وصل کړ تر څو د پارلمان ټول غړي د هغه غږ واورې. د بلخ ولایت د یوه تن استازي سره مرکه ۷۵.

۷۵ زیاتره وخت دغه امر د ولایت په مرکز پورې محدود وي.

"د هلمند د ولایت یوې استازې کله چې غوښتل چې د ولایت په اړه خبرې وکړي نورو استازو هغه پرې نه ښووده او ویې ویل که نوموړې د ولایت په اړه خبرې وکړي نو د سیمې خلک د طالبانو تر گواښ لاندې راځي" ^{۷۸}

"د نا امنو سیمو استازې مسئلې په ډیپلوماټیکه توګه بیانوي ترڅو د دوي ژوند تر گواښ لاندې رانشي... ددې لپاره چې زه په امنیت او د گواښ څخه لیرې وم د خپل ولایت د حقایقو کابو ۸۰ په سلو کې نه بیانوم" ^{۷۹}

لدې کبله د امنیت موضوع د نارینه وو او ښځو د محدودولو او د دوي د علاقې وړ گټو او مسئلو د بیان د څرنگوالي لپاره ډېره ارزښتناکه ده. ځینې ځوابونه د فرضیې خلاف لوری ثابتوي. دغه لاندې کیسه د کندهار د ولایت د یوې استازې لخوا وړاندې شوي او په ښکاره توګه دا نظر څرګندوي.

"د استازو یوې ۲ کسيزې ډلې غوښتل چې کندهار ته سفر وکړي او د هغه ځایه لیدنه وکړي. دوي پرېکړه کړې وه چې یواځې لارښي مګر ما ټینګار وکړ چې زه هم د دوي سره د لارې مل شم کله چې کندهار ته ورسېدو استازو وویل چې مونږ د پنجوايي ولسوالۍ ته ځو (هغه ولسوالۍ چې ویل کېدل هلته شدید جګړه روانه ده). دوي وویل چې زه له هغوي سره سفر نشم کولای او دوي د امنیتي او ساتونکو ځواکونو په مرسته سیمې ته ولاړل مګر ما په یوه معمولي تقلیه وسیله کې سفر وکړ ترڅو د خلکو سره خبرې وکړم. زه د دغو خلکو څخه وېره نلرم ځکه دوي د ما خپل خلک دي" ^{۸۰}

ورکولو لپاره د خلکو د هڅونې له لارې تر لاسه کړې دي ^{۷۶} د داسې کار د تر سره کولو لپاره ښايي د پارلمان استازي د دغو ولسوالیو گټې د ټول ولایت د گټو په پرتله لومړۍ وپولي. هغه څېرې چې د پارلماني ټاکنو په اړه تر سره شوې دي، دا حقیقت یې څرګند کړي دي چې ښځې د رایو ورکونکو د همغږي کولو په موخه د احتمالي امنیتي گواښونو، د انتخاباتي منډو تروپو په اوردو کې د ناپېژندو خلکو سره د هغوي د اړیکو په سبب د هغوي د بدنام کېدو او د هغه سره په عین وخت کې د کانديدانو لپاره د رایو د ټولولو تر ټولو ډېرې کچې، د ستونزو سره مخ وې. ^{۷۷} په پایله کې هماغه ډول چې د جنسیت د گټو مسئله د دغو ښځو لخوا په پارلمان کې او په ۴،۴ فصل کې بیان شوه د انتخاباتي حوزې مسئله ډېره ساده او څرګندوي.

د جغرافیایي مسئلې له نظره د پارلمان استازو ته امنیت یوه باارزښته مسئله ده. یوه فرضیه چې په دې اړه مطالعه شوه او په پارلمان کې هم بیان شوه د جنسیت او موکل مسئله چې په ولایت کې د امنیتي وضعې سره نېغه اړیکه لري. یا په بل عبارت په هغه صورت کې چې په ولایت کې ناامني وي کم امکان شته چې استازي د ولایت څخه لیدنه وکړي لدې کبله د زیاتو ستونزو او ننگونو سره مخ وي. او له بل لوري هم د استازو او د دوي د موکلینو تر مینځ کمې اړیکې د دې مسئلې لامل کېدای شي. پر هغه برسېره که په ولایت کې د سولې او ټیکاکو کچه کمه وي، په پرېکنده ډول د هغوي استازې نشي کولای تر څو د هغه ځایي د مسئلو او تحولاتو په اړه خبرې وکړي او یا د سیمې غوښتنې په ښکاره او روښانه توګه بیان کړي. په پایله کې کم احتمال شته چې د ښځو جنسیتي گټې په ښکاره او یو په یو توګه بیان شي. د دې فرضیې له مخې د استازو ډول ډول ځوابونه موندلای شو چې ځینې یې د لاندې څرګندونو سره سم دي.

^{۷۶} د فراه د ولایت د یوه استازي سره مرکه

^{۷۷} وردزورت، ۱۴-۱۷.

^{۷۸} د پنجشیر د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه

^{۷۹} د جنوبی لویدیز سیمو د یوه تن استازي سره مرکه

^{۸۰} د کندهار د ولایت د یوې ښځینه استازې سره مرکه

په پارلمان کې استازي د ښځو او نارينه وو په گډون پدې هڅه کې دي ترڅو د خپلو موکلينو تمې او هيلې چې د ټاکنو پر وخت څرگنديږي پوره کړي ترڅو وکولاي شي په خپلواکه توگه د انتخاباتي منډو ترڅو په اړه کار وکړي. مېلمه پالنه ددې لامل کېږي ترڅو د تمو او ملاتړ پدېده وده وکړي او ځانته د خدمت حالت غوره کړي. د هغو استازو په وينا چې غواړي په رښتيا د خپلو موکلينو لپاره په عملي توگه خدمت او ورسره مرسته وکړي، د دوي ستونزې او هيلې بيان او پدې اړه د پارلمان رول په سهې توگه څرگند کړي:

”زه غواړم ولايت ته ولاړ شم ترڅو د خپلو خلکو سره ووینم زه په اوږي کې هلته لارم مگر له هغه وخت راهيسې د ژمي تر اوونيو رخصتيو پورې نه يم تللی. زه خجالت يم او د شرم احساس کوم چې ولې مې ونشو کړای د خپلو خلکو لپاره کوم کار ترسره کړم.“^{۸۲}

هماغه ډول چې اشاره وشوه ښځې او نارينه دواړه د زياتو نا مشهودو گټو په پرتله د انتخاباتي حوزې چې هلته غونډې جوړېږي، د تمو پر ارزښت زيات ټينگار کوي.

د پارلمان د استازو لپاره د عادي ښځو او نارينه وو سره د اړيکې پر وړاندې محدوديتونه شته او خپله دا موضوع د جنسيت د مسائلو او د غوښتنو پر بيان اغېزه لري. د پارلمان يو غړي په دې اړه څرگنده کړه چې د پارلمان استازي د انتخاباتي حوزې د ډېرو برخو او د انتخاباتي حوزو د ځاي د ټاکلو په اړه د ټولني د ټيټ پورې قشر سره د اړيکو لپاره د ارتباطي وسايلو د کمښت سره مخ دي. او لدې کبله په پرېکنده ډول نشي کولاي د عادي خلکو پر ستونزو ټينگار وکړي.^{۸۳} دغه ليد په ځانگړي ډول د ټولنيزې تشې څخه د خبرتيا په توگه چې د پارلمان د ځينو استازو په تېره بيا د ښځينه استازو د څرگندونو او ادعاگانو څخه سرچينه اخلي او پدې ټينگار کوي ترڅو هغه ستونزې چې

لدې کيسې داسې ښکاري چې نور لاملونه هم شته چې ښځې د دوي د ولايت څخه د ليدنې پر مهال ورسره مخ کېږي چې کيداي شي کورني محدوديتونه او د مردسالارۍ مسئلې پکې شاملې وي مگر د دوي يواځينۍ وېره د امنيت نشتوالي دي. په هغو مرکو او څرگندونو کې چې دښځو لخوا شوې دي د دوي هيڅ يوې هم نه ده څرگنده کړې چې د دوي خپلوان او کورنۍ ولايت ته د تلو او د هغه د ليدنې مانع شوي دي، مگر په ډېرو څرگندونو کې ښکاري چې ځينې سيمې شته چې ښځو استازو د تگ او د هغه ځايه د ليدنې لپاره له خطره ډکې دي. دغه څرگندونې د ښځو د جنسيت د مقولې په دننه کې له ځانه سره محدوديتونه لري. هغه محدوديتونه چې د ښځو پر وړاندې شته دي تر يوه ځايه د هغو واقعيتونو سره سم دي چې نارينه استازي د نامنۍ د زياتوالي لامله د هغه سره مخ دي. په هر حال د مسئلو، ستونزو او گټو د تبارز لپاره د ملي شورا د استازو علاقمندي او ليوالتيا يا وس د دوي د کورني وضعيت او اړيکو او د امنيتي وضعې په ارزونه پورې تړلي دي نه د ولايتونو په واکمن پورې.

۲.۲ د استازيتوب مسئلې: ملاتړيزې (حمایتي) شبکې

کله چې د پارلمان استازي د دوي د ولايت څخه ليدنه کوي، د هغه موکليين د خپل استازي د هرکلي لپاره ډېر لگښت کوي کوم چې د دوي د بېرته راگرځېدو څخه وروسته ډېره اغېزه کولاي شي (څلورم چوکاټ). تر يوه ځايه په پارلمان کې د استازو او د هغوي د موکليينو تر مينځ دغه ارتباطي محدوديتونه شته، سره لدې چې د استازو لخوا په کابل کې دوي د موکليينو د مېلمه پالنې مسئله يو معمولي امر دي.

ويل کېږي چې مېلمه پالنه د اړيکو د پيدا کولو او ساتلو او د هغه د ملاتړ په اړه يوه مهمه مسئله ده. د مېلمه پالنې دغه ستونزې چې د پورته افرادو لخوا څرگندې شوې، د ټاکنو پر مهال د اړيکو د پياوړتيا د شويو ژمنو او لگښتونو لنډيز دي.^{۸۱}

^{۸۱} په زړه پورې دا چې دغه موضوع کومه جدي پدیده نه ده او په افغانستان کې د سياسي گوندونو په نشتوالي پورې اړوند ده چې د دې صورت څخه پرته بايد د مشغول کوونکو مېلمنو لپاره آسانتياوې برابرې کړي.

^{۸۲} د جنوبي لويديزو سيمو د يوه تن استازي سره مرکه

^{۸۳} د غزني د ولايت د يوه تن استازي سره مرکه

په ټولیز ډول هغه ارتباطي محدودیتونه چې د ملي شورا د استازو او ټولني تر مینځ شته چې د ټولنیزو مرکزونو او د مدني ټولني د ارگانونو د نه ملاتړ لامله منځ ته راغلي دي. په هېواد کې د بنځو د خوځښت نشتوالي د دې لامل شوي چې په پارلمان کې دننه د یووالي مینځ ته راتلل د ستونزې سره مخ شي. په پاکستان کې د بنځو د اقداماتو د ټولني د دوامداره کارونو او په ترکیه کې د بنځو حقوق پوهانو د ټولني د بنو کارونو په پایله کې د قانون او د جنسیت د مسائلو د اجندا د برابرۍ په اړه ډېر پرمختګونه شوي دي. په افغانستان کې د نورو عواملو تر څنګ^{۸۵} د جګړې ناوړه اغېزې او میراث د دغه ډول پرمختګونو خنډ ګرځېدلي او د بنځو د جنسیتي گټو د هڅو او جنسیتي انډول ته د رسېدو لپاره د قانوني ملاتړ د نشتوالي سبب ګرځېدلي دي.

د دوي پر وړاندې شته له مینځه یوسي. لکه څرنګه چې زیات شمېر استازو د جنګ جګړو کلونه له هېواده بهر تېر کړي او پدې وروستیو کې هېواد ته راستانه شوي دي یوه لویه تشه شمېرل کېږي. د ملي شورا استازي په ټولیز ډول ادعا کوي که وکولای شي چې د عادي بنځو سره مرسته وکړي او ډېرې یې په عملي توګه د بنځو د اړتیا پوره کول غواړي.

په هر حال تر سره شوو کارونو ته په پام هغوي تل په ذیدخل مسئلو کې ځانونه خیر غوښتونکي^{۸۴} او ځانونه د کم وسو خلکو سره په مرستو کې شریک بولي، که څه هم دا ډول مرستې منفي لوری نشي درلودلای مګر د استازو لپاره د ملاتړ د یوه سرویږي په توګه شمېرل کېدای شي.

څلرم چوکاټ؛ مېلمه پالنه

"کله چې خپل ولایت ته ځو، زموږ ملاتړي زموږ لیدو ته راځي او مونږ باید د دوي مېلمه پالنه وکړو او ډوډۍ ورته چمتو کړو. لگښت یې ډېر زیات دي - مونږ څه ډول کولای شول دې کم معاش سره د دوي مېلمه پالنه وکړو؟ مونږ د میاشتې ۱۰،۰۰۰ ډالر معاش اخلو. کله چې ډوډۍ په باد غیس کې وم، ۲،۰۰۰-۱،۰۰۰ ډالر مې د (ټولې کورنۍ) د لېږد رالېږد لپاره ولگولې. وروسته هره ورځې د ۲۰۰-۱۰۰ کسه زما لیدو ته راتلل او اړوم چې د دوي د ډوډۍ لپاره پیسې خرڅ کړم. د دغه لگښتونو پوره کول په ځانګړي ډول د بنځو لپاره ډېر ستونزمن دي. ځکه کوم سړي چې په پارلمان کې ګډون لري، شتمن دي. زما مېړه دنده نلري او زه هم اړیم چې د کورنۍ لگښت پوره کړم." (د افغانستان د لویدیځ د بنځینه استازې مرکه)

زموږ کلتور مونږ ته امر کوي چې د خلکو مېلمه پالنه وکړو. که خلکو ته پاملرنه ونه کړو، دوي د نورو په وړاندې شکایت کوي چې فلاني مونږ ته د سهار چاي، د غرمې یاد شپې ډوډۍ رانکړه. دوي به وایي چې "مونږ تاته رایه درکړه او ته حتی نشې کولای مونږ ته د سهار چاي راکړې! (د افغانستان د شمالي سیمو د بنځینه استازې مرکه).

"کله چې زموږ په ولایت کې خلک زموږ لیدو ته راځي باید د دوي لپاره ډوډۍ تیاره کړو. دوي تمه لري چې زموږ د لیدو لپاره د ۲۰-۵۰ کیلومتره لارې د وهلو وروسته له دوي سره داسې رویه وشي، دوي تمه لري چې دوي ته ډوډۍ ورکړو. د بېلګې په ډول سړکال په اوږي کې چې خپلې سیمې ته تللي وم، خلک مې لیدو ته راغلل او اړ شوم چې د دوي د ډوډۍ لپاره ۸ پسونه حلال کړم. دغه لگښت مې له خپل جیبه کړي دي." (د بدخشان د ولایت د نارینه استازي مرکه).

^{۸۴} د مرکزي او جنوبي سیمو د استازو سره مرکه

^{۸۵} باسو، د آسیا په سهیل کې بنځې، سیاسي ګوندونه او ټولنیز خوځښتونه

۷. نه پاملرنه او اجرائي مداخله

د ډېرو هغو خنډونو سره سره چې تر بحث لاندې ونيول شول، د ښځو جنسيتي گټې په پارلمان کې په ډېره کمه کچه مطرح کيږي. په افغانستان کې د تېرو کلونو په اوږدو کې جنسيتي ناانډولتيا ته په پام دغه کوم پرمختگ نه شمېرل کېږي. په هر حال هغه برخه گټې چې په پارلمان کې مطرح شوې دي تراوسه يې په قانون جوړونه کومه اغېزه نه ده درلودلې^{۸۲}. تر يوه ځايه د اړين ظرفيت څخه د استازيو نه برخمنتوب د دغه امر لامل شوي دي. لدې کبله د جنسيتي مسئلو په اړوند د حساس قانون جوړولو د هڅونې لپاره د اجرائي چارواکو له خطر څخه ډکه دنده په خپل ذات کې له ستونزې سره مخ ده. لاندې برخې د دغه امر دليلونه تر څېړنې لاندې نيسي:

مومي مگرلاتراوسه د تقنين په پروسه کې کومه اغېزه نلري ه

۱.۷ اجرائي محدوديتونه: د "ښځو په فضا کې" د ښځو لپاره فضا

د ښځو استازو د انديښنو څخه يوه په اجرائيوي برخه کې د هغوي چاپېر شوي گډون دي. د ښځو اجرائيوي گډون نه يواځې محدود بلکه په يوه بنسټيز ډول د ښځو پر فضا پورې تړلی دي. لدې کبله اوس مهال يواځې يوه وزيره (د ښځو د چارو وزيره) په کابينه کې گډون لري. دغه ډېر کم استازيتوب د دغه څېړنې سره مرکه کوونکو ټولو ښځو استازو تر نېوکې لاندې راغلي دي او د ښځو د جنسيتي گټو څخه يو دي چې ښځې د هغه په اړوند يو شوې دي، ډېرې ښځينه او نارينه ځواب ورکوونکو دغه جنسيتي مسئلې ته د پراخې پاملرنې په اړه داسې وويل:

د ښځو جنسيتي گټې په پارلمان کې په کمه کچه زياتوالي

د ښځو جنسيتي گټې په پارلمان کې په کمه کچه زياتوالي مومي مگرلاتراوسه د تقنين په پروسه کې کومه اغېزه نلري ه

^{۸۲} د يوه نړيوال سازمان د پروگرام د مسئول سره مرکه

په اجرائي کچه د ښځو د چارو د وزارت په چوکاټ کې د ښځو محدود ساتل په پارلمان کې د ډېرو نارینه او ښځینه استازو په اند په نورو برخو کې د قانوني تغيرونو د راوستلو په اړه د ښځو د تواناييو د محدود کولو په مانا دي. دغه ټکي ډېر ارزښتمن دي چې يواځينی ښځينه وزيره د ښځو د چارو وزيره ده. نارينه او ښځينه استازو د ښځو د گونډه کولو او په يوه وزارت پورې د هغوي د محدودولو په اړه په گډه اندېښنه څرگنده کړه. د يوه مرکه کوونکي انگېرنه دا وه چې "مونږ يواځې يوه وزيره لرو او هغه هم د ښځو د چارو وزيره، د دغه ټکي مانا څه ده؟" ۸۸ زياتره خلک دغه وزارت ته د يوه سمبولیک، يو ډول نړيوال تحميل شوي وزارت په توگه چې د ښځو ډېرو مسئلو ته يې لاره اواره کړې، په سترگه گوري. (۵م جدول).

د دغه اندېښنو سره سره ډېرې هغو ښځو استازو چې د دغه څېړنې سره يې مرکه کړې دغه وزارت ارزښتمن بللي او په راتلونکې کې د هغه د اوږدمهالي شتون څخه ملاتړ څرگندوي. هر څو که د دغه وزارت د رسمي رول په اړه ډېرې ناڅرگندتياوې شته آيا د ښځو د چارو وزارت د خدماتو د وړاندې کولو، سياست جوړونې، د ملاتړ د ميکانيزم، د جنسيتي مسائلو پرمختگ يوه وسيله د يادو شويو مواردو تر کيب او يا هم يو توپير لرونکی شي دي؟ د دغو ناڅرگندتياوو شتون په تېرو پنځو کلونو کې چې د دغه وزارت د جوړېدو څخه تيرېږي، د دغه وزارت د پایلو په اړه د ناڅرگندو تمو د رامینځ ته کېدو لامل شوي. د دغه وزارت د نه بسيا کوونکو فعاليتونو لامل د بودیچې په نه شتون پورې اړه لري. يوه استازي په خپله مرکه کې داسې وويل:

وزارت د کار لپاره بسيا کوونکې بودیجه نلري د ښځو د چارو د وزارت کلنی بودیجه د دفاع د وزارت د ورځنی بوجې سره لنډول ده. ۸۹

په کابینه کې يواځې يوه وزيره حضور لري، مونږ ټولې ښځې کرزي ته ورغلو او له هغه څخه مو غوښتنه وکړه چې ښځو ته په مشرتابه کې زيات فرصت ورکړي او هغه هم ژمنه وکړه چې که کوم نارينه وزير په خپل کار کې پاتې راغی د هغه په ځای به ښځه ټاکي، مگر په خپله ژمنه يې وفا ونکړه. ۸۷

ښځو او خپلو ژمنو ته د کرزي د نه ژمنتوب درک کولای شي د وزارت څوکۍ ته د نوم اندو هغه ډلې ښځو د باور د کمزورۍ لامل شي چې د هغوي وړتيا د نارينه وزير د وړتيا لنډول او يا دهغه څخه زياته وي. ښځو ته د ډېرو اجرائي څوکیو د ورکولو په اړه د ښځو استازو يووالي دا ټکی څرگندوي چې که څه هم چې د ښځو گډون نه بسيا کوونکي ښکاري، د مختلفو وزارتونو د رهبرۍ په کچه کې حضور د ښځو د وړتياوو په اړه د نظر د بدلولو په موخه ډېر زيات ارزښتمن دي.

پنځم جدول: د ښځو د چارو د وزارت په اړه ليد لوري
زه د دغه وزارت څخه کرکه کوم، ځکه سړي مونږ د هر پېښ شوي کار لپاره هلته ليري، يو وزارت نه شي کولای د ښځو ټولې ستونزې حل کړي (د کوچيانو د ښځې استازې مرکه).

د لنډ مهالي دولت په وخت کې بايد نړيوالې ټولنې يو کار کړي وای، د طالبانو د له مينځه تلو څخه وروسته يوه سمبولیک ځان ښودنه مگر بايد وگورو چې په دغه وزارت کې د ښځو گډون، په نورو وزارتونو کې د هغوي په گډون کومه ناوړه اغېزه کوي؟ (د غزني د ښځې استازې سره مرکه).

د ښځو د چارو وزارت يو سياسي وزارت دي چې نړيوالو ته ونښي چې ښځې زمونږ د اساسي قانون په بنسټ حقوق لري (د کندهار د يوې ښځينه استازې سره مرکه).

۸۷ د سمنگان د ولايت د يوې ښځينه استازې سره مرکه

۸۸ د کابل د يوې ښځينه استازې سره مرکه

۸۹ د مرکزي سيمو د يوې ښځينه استازې سره مرکه، په ۱۳۸۵ کال کې تر ۱۳۷ ميلیون ډالرو زياته ملي بودیجه د دفاع د وزارت لپاره ځانگړې کړې وه او د ښځو د چارو د وزارت لپاره يې ۲۳ ميلیون ډالره. دغه شمېرې د څرخ شوي کچې د شمېرو ښکارندوي نه دي، مگر د دولت لومړيتوبونه ښکاره کوي. د ۱۳۸۴ کال ملي بودیجه، د بودیچې ریاست، د ملي دفاع وزارت

د بنځو د چارو د وزارت په هکله بل نظر دا دي چې دغه وزارت د اوس مهال لپاره بس دي مگر په راتلونکي کې بايد د هغه ځاي يو بل اغيزمن شي ونيسي.

د نظر له ليد لوري د بنځو د چارو وزارت د افغانستان د بنسټيزو جوړښتونو يوه برخه ده او يا هم د بن په کنفرانس کې د دولت لخوا د بنځو په اړه د شويو ژمنو څرگندوي دي. هر څو که په عمل کې دا گواښ شته چې دغه وزارت د بنځو د جنسيتي انديښنو د ليري کولو لپاره کار کوي او د نورو وزارتونو په کار کومه اغيزه ونلري. د دغه وزارت شتون د ډېرو استازو په اند په نورو برخو کې د قانوني تغيراتو د راوستلو په اړه د دوي د ظرفيت د محدود کونکي په توگه انگېرل کيږي. په حقيقت کې دغه امر د بنځو لپاره د دولتي تشکيلاتو د نيوکو کونکو د نظر سره موافق دي چې د بنځو وضعیت دا ډول بيانوي: "د سرچينو نشتوالي او سياسي گونډه توب، دغه جوړښت په سياست جوړونه باندې ډېره کمه اغېزه کوي."^{۹۰} دغه کړنلاره په دولتي موسساتو کې بنځو ته د کمې ونډې د ورکولو سره سره د سياسي پرېکړو د کولو څخه د بنځو گونډه کول څرگندوي.

په اجرائي کچه د بنځو د حضور د نشتوالي سره سره دوي په ستره محکمه کې هم استازې نه لري،^{۹۱} دا هغه موضوع ده چې ډېرې بنځې د هغه په اړه اندېښمنې دي. يوې بنځې څرگنده کړه چې د دغه مسئلې طرح کول د نه پاملرنې سره مخ شوي دي:

د کرزي سره په وروستۍ غونډه کې نوموړي ومنل چې بايد په ستره محکمه کې يوه بنځه حضور ولري مگر تر اوسه پدې اړه هيڅ اقدام نه دي شوي، زه پدې باور يم چې هغه پر بنځو باور نلري.^{۹۲}

مطرح شويو جنسيتي گټو ته د چارواکو نه پاملرنه د دغو گټو د غوښتونکو بنځو لپاره د خواشينې کونکو لاملونو په توگه شمېرل کېدای شي. که دغو گټو ته نه پاملرنه همدا سې جريان ومومي، د وروستيو پايلو نشتوالي نشي کولای چې غالباً سياسي اړتياوې توجیه کړي.

۲.۷ اجرائي مداخله: له فساد څخه اخیستنې (برداشت)

د افغانستان د پارلمان يوه لويه دنده د دولت پر کړنلارو څارنه او د انډول د راوستنې او د غيرمجازو او ناوړه کارونو د مخنيوي لپاره د دولت ځواب ورکونکي ساتل دي. د ډېرې هغو استازو په وينا چې له مونږ سره يې مرکه کړېده، دغه رول د دولت لخوا د هغو پلويانو ته د ډېرو مکافاتو په نظر کې نيولو له امله د له مينځه تلو په حال کې دي (شپږم چوکاټ).^{۹۳}

دغه مطالب که مستند وي او که نه د فساد برداشت په خپل ذات کولای شي د مقننه ځواک پر کړنو اغېزه وکړي. د رپوټونو سره سم په څوړونکې کچه نه يواځې دا چې د پارلمان د مشرتابه لخوا محدودې پرې بلکه د داسې ميکانيزم په توگه کارول کېږي چې د هغه لارې پارلماني گروپونه جوړېږي لکه چې يوه استازي څرگنده کړه: "مونږ درې ځله هڅه وکړه چې يو پارلماني گروپ جوړ کړو مگر نورو گروپونو زمونږ استازي په بيه واخيستل."^{۹۴} اخلاقي انديښنو تر څنګ، دغه امر په راتلونکي کې د پارلماني گروپونو د جوړېدا او يووالي په اړه اندېښنه پاروونکې دي. که داسې فرض کړل شي چې اعتقادي بنسټونه او سياسي کړنلارې په ټوليزه توگه وجود نلري، دا احتمال شته چې استازي په ډېره آرامۍ سره واخيستل شي. د جنسيتي گټو پر استازيتوب د دغه امر اغېزې بې شمېره دي، د پارلماني ډلو په کمزورتيا سره هغه ارزښتمنې او جوړوونکې کتنې چې دغه

^{۹۰} موخيا د هادي او مير، ۲۰۰۴. د خلکو د غبراو د اړتياوو د انعکاس لپاره د زميني برابرول د جنسيت د مسئلې په پام کې نيولو سره د دولت نوي تعريف، ۱۳ مخ مستردام، د کي آي تي څېړونې.

^{۹۱} ستره محکمه له ۹ غړو څخه جوړه شوې ده چې د يوې ۱۰ کلنې دورې لپاره د ولسمشر لخوا انتصاب (غوره) کېږي. (د افغانستان د څېړنې او ارزونې اداره، ۲۰۰۶). اوس مهال دغه ټول غړي نارينه دي.

^{۹۲} د مرکزي سيمې د يوې سځينه استازې مرکه

^{۹۳} د رپوټونو پر بنسټ دغه مخالفت د قانون خلاف کارونه کړي دي، مگر دولت د پارلمان د استازو لپاره د معاش څخه پرته د زياتو مواردو د چمتو کولو په هڅه کې دي.

^{۹۴} د شمالي سيمو د يوې استازې سره مرکه

څرگند کړي:

فساد یوه ناروغي ده چې په هر ځای کې شته، که ښځې او نارینه په خپل ځان باور ولري نه فاسدیږي او دا مسئله د ښځې توب او نارینه توب سره اړه نلري^{۹۶}

د ښځو سره په مرکو کې د مشرانو څخه د ښځو لخوا د پیسو د اخیستلو او بهرنیو سفرونو او نورو مکافاتو کیسې کیږي، دغه مطالب په ضمني ډول د نړیوال بانک د نظر مخالف دي، پدې مانا چې په پارلمان کې ښځې د نارینه وو په کچه فاسدې کیدای شي. لدې کبله دا فرضیه چې د ښځو ذاتي ځانگړنې د فساد په چارو د هغوي د شریکېدو څخه مخنیوي کوي، د شک وړ ده.^{۹۷}

مسئله د هغه له لارې د حل وړ دي هم په انکار نه کېدونکي ډول کمپري. برسېره پر ده که داسې فرض کړو چې پر دولت د اغېزې یواځینې لاره د رشوت ورکول دي د خورا زیاتې شتمنۍ د نه لرلو پرته مثبتو پایلو ته رسېدل ناشوني دي، او د اغېزې کولو لپاره د هغو انگېزه هم له مینځه ځي. دغه امر پر دولت باندې د نیوکې لپاره د بېلگې په توگه د جنسیتي گټو په اړه د سیاست جوړولو د حساس ټکي په برخه کې د استازو د نه لیوالتیا لامل گرځي

نړیوال بانک^{۹۵} استدلال کوي چې په ارگانونو کې د ښځو زیاتوالي د فساد د کمښت لپاره گټور دي. له بل لوري د پارلمان استازو د فساد په اړه په خپلو مرکو کې کوم داسې څه نه دي

شپږم چوکاټ. فساد

مونږ په دوو ډلو وېشل شوي یو، اپوزیسیون یا کین اړخي او د دولت پلویان د کرزي او د کابینې د ځینو وزیرانو لخوا د استازو ملاتړ په پیسو اخیستل کیږي. کله چې پارلمان په کار پیل وکړي، استازي ډېر فعال وو او غوښتل یې چې د خپلو خلکو سره مرسته وکړي مگر اوس دوي یواځې د دولت ملاتړ کوي او خپل زرغون او سره کارتونه د دولت د غوښتنې سره سم پورته کوي. (د کندهار د یوې ښځینې استازې مرکه).

ځینې استازي د قانوني په اړه ډېر بد شیان وايي چې دولت پدې موخه هغوي ته واک ورکوي او یا په هندوستان کې د هغوي د اوسېدو لگښت ورکوي. ما و غوښتل چې د دولت لوری ونیسیم ځکه هغوي د استازو لپاره ډېر خدمتونه کوي، مگر زما استازیتوب ماته دا اجازه رانکړه. (د شمالي سیمې د یوې استازې مرکه).

دولت استازو ته د پیسو د ورکولو له لارې پر کابینه د هغوي د څارنې وړتیا اخیستې ده او په حقیقت کې د پارلمان سره معامله کوي (د بغلان د یوه استازې مرکه).

۹۵- د دلار، فیزمن او گټي مرکه د ښځې جنس؟ په دولت کې ښځې او فساد، د جنسیت او پراختیا په اړه د سیاست جوړونې د څېړنو راپور، د کاري اسنادو لړۍ، ۴ گڼه، ۱۹۹۹. د اقتصادي مدیریت او د بېوزلۍ شبکه/ د نړیوال بانک د پراختیایي څېړنو ډله.

۹۶- د کندهار د یوه تن استازي سره مرکه

۹۷- گنز، ۲۰۰۳. سیټسي تصفیه کوونکي: څرنګه ښځې کولای شي د فساد سره د مبارزې یو ځواک وي.

۸. نړيوالې مرستې

څخه دگټې اخیستنې په غونډو کې مرسته وکړي، لکه څرنګه چې نارینه یې د خپلې دفاع لپاره کاروي.^{۹۸}

زیاتره ښځو په خپلو مرکو کې دې ټکي ته اشاره کړې ده چې نارینه له هغوي سره په بحثونو کې د اسلامي دلایلو څخه ناوړه ګټه اخلي او هغوي غواړي چې خپلې نظریې د دیني ملاتړ په وسیله ځواکمنې او له خپلو نظریو څخه دفاع وکړي. لدې کبله د ښځو او نارینه وو د اړتیاوو تر منځ توپیر په خپله د ښځو په وسیله مینځ ته راځي.

د نړيوالو سازمانونو استازو هم په دې اړه خبرې کړي او د جنسیتي لیدلوري څخه د دوي د پروګرامونو د تیتوالي په اړه یې هم خپلې کتنې وړاندې کړي:

ښځینه استازې ځانګړې اړتیاوې لري او د ځانګړې پاملرنې وړ دي. دا لومړۍ ځل دي چې دوي په پارلمان کې حضور لري او ځینو ته یې ګواښونه هم شوي دي. دوي سیاسي سابقه نلري او له همدې امله د اړین ډاډ څخه برخمنې نه دي. مونږ باید د جنسیتي مسائلو له لیدلوري د پروګرام جوړولو لپاره ځانګړي روزنیز پروګرامونه په لاره واچوو.^{۹۹}

لدې کبله د پارلمان استازو او نړيوالو سازمانونو د ښځو لپاره د پارلماني چارو د زده کړې په اړوند ټاکلې اړتیاوې په نظر کې نیولې دي. د یوه نړيوال سازمان د استازي د مطالبو په تایید چې وړاندې یاد شول، ډېرې ښځې ځانونو ته هغه ډاډ او باور اړین بولي چې روزنه کولای شي دوي ته یې ورکړي. هر څو که دافرضیه سهې نه ده چې ټولې ۲۸ ښځینه استازې د دغو پروګرامونو په اړه د نارینه وو په پرتله د ډېرې اړتیا احساس کوي، د ښځو د اړتیاوو په اړه د نړيوالو سازمانونو لخوا ټاکلې

نړيوالې ټولنې د افغانستان د پارلمان په جوړولو کې بنسټیز رول لوبولی دي. د ورکشاپونو، سیمینارونو او د بهرنیو پارلمانونو څخه دلیدنې له لارو د استازو روزل او هغه پروژې چې د دارالانشا د ظرفیت جوړونې او نورو کارکوونکو لپاره ځانګړې شوي دي، د نړيوالو مرستندویانو لخوا مرسته شوي چې د هغوي ډېره برخه د جنسیتي مسایلو په اړه ځانګړې تمرکز درلود. د پارلمان سره د هغه د جوړېدو راهیسې نړيوال مرستندوي سازمانونه عبارت دي له: د ملګرو ملتونو د پراختیا اداره-د افغانستان د مقننه ځواک د جوړېدو ملاتړ، د ښځو لپاره د ملګرو ملتونو پراختیایي صندوق، ملي ډیموکراتیکه موسسه، د نیویارک ایالتي پوهنتون او په کمه کچه د نړيوالو جمهوریت غوښتونکو موسسه IRI، نړيوال حقونه او د فریدریش ابرت ټولنه. د پورتنیو سازمانونو څخه جوړه یوه کاري ډله، هره میاشت د پارلمان لپاره د پلان شویو فعالیتونو د څیړنې په موخه لیدنه کوي. په دې برخه کې دا موضوع خپرل شوې چې دغه عاملین خپل کار په څه ډول درک کوي او استازي له دغو فعالیتونو سره څه ډول چلند کوي.

۱.۸ اړتیاوې او میکانیزمونه: نړيوال لید لوري

د اړتیاوو د ارزونې له لید لوري نړيوال سازمانونه د مرستو او د پروګرامونو د جوړولو په اړه د استازو د نظرونو د پیدا کولو په هڅه کې دي. د یوه نړيوال سازمان استازي د هغې تګلارې په هکله چې دهغو په اساس یې مستقیما د ښځو استازو ټاکلو پوښتنو ته ځواب ورکړي دي داسې څرګنده کړه:

په ستره محکمه کې د ښځو په اړوند ولسي جرګې له مونږ څخه و غوښتل چې د شریعت په اړوند ورکشاپونه په لاره واچوو... مونږ دغه امر له یوناما سره د شریعت حقوقي مشاورینو ته د لاسرسی په سبب شریک کړ، ترڅو له مونږ سره د ښځې او شریعت او د ښځو دفاع لپاره د شریعت

^{۹۸} د یوه نړيوال سازمان د پروګرام د مسئول سره مرکه

^{۹۹} د یوه نړيوال سازمان د پروګرام د مسئول سره مرکه

خپلواکي او ښکاره توب ورکوي او په هغو ناستو کې چې یواځې د جنسیت لپاره جوړېږي، نارینه د گډون لپاره هڅوي.

د ښځو استازو لویو اړتیا ته د ځوابونو له ډلې د پارلمان د استازو د ملگرو ملتونو انکشافی پروگرام او د ښځو لپاره د ملگرو ملتونو د مرستو وجهې صندوق مرکز دي چې د ۲۰۰۲ کال د اگست په میاشت کې پرانستل شو. دغه مرکز د ښځو لپاره د کنفرانسونو، سیمینارونو او شخصي مطالعې د ترسره کولو لپاره وړ فضا رامنځ ته کوي (دغه مرکز په کتابتون او په کمپیوټر خونه باندې سمبال دي). دغه مرکز د ظرفیت جوړونې لپاره ازربنښناکه آسانتیا ده. له دغه مرکز څخه هره ښځینه استازې گټه اخیستلای شي. (او ډېر ژر ښایي د ولایتي شوراگانو د ښځینه استازو، د ښځو شورا او د مدني ټولني د نورو ډلو په واک کې هم ورکړل شي). سره لدې دا چې آیا ښځینه استازې جلا فضا ته اړتیا لري د بحث وړ ده. په حقیقت کې دا مرکز د ښځو او نارینه وو تر مینځ د گونښي والي لامل کېدای شي^{۱۳} او په سهوې سره کولای شي د پارلمان دننه عمومي فضا لکه د پارلمان کتابتون څخه د ښځو د گونښه کېدو لامل وگرځي. دغه موضوع د مثبت او پرېکنده فعالیت چې په لومړۍ برخه کې یاد شو پروړاندې د بحث لړۍ ده.

برسېره پر دې لکه څرنګه چې ۵،۲ سرلیک په برخه کې بیان شوه، پدې وروستیو کې د مرکز د ټاکلي مشرتابه له کبله ښځې د هغه څخه د گټې اخیستنې لپاره ډېره لېوالتیا نلري. دغه او نورو بېلګې ته په پام څرګنده ده چې د پارلمان سره نړیوالې مرستې د یوې سرچینې په توګه انګېرل کېږي، چې باید د پارلمان د استازو لخوا ورته پاملرنه وشي. په فردي توګه د دغو مرستو د لاسته راوړلو لپاره سیالي هم یوه عادي خبره ده. د حیرانتیا خبره داده چې مرستندویان د پورتنیو مواردو د پوهېدو سره سره خپل کار ته دوام ورکوي او همدارنګه د هغو فرضیو او استثناګانو پر

نظرات وړاندې شوي، د بېلګې په توګه د دې ټکي فرض کول چې ټولې ښځینه استازې پر ځان باور نلري یو ډېر ټولیز تعمیم دي. ښځې د نارینه وو په پرتله د اړتیا ډېر حق لرونکې بلل پر نورو د ځان غوره بلل دي.

ما د دغه ورکشاپونو په اړه اورېدلي دي مګر زه د هغو په اړه زیاته تجربه نه لرم، په دغه ورکشاپونو کې ځینې ښوونکې تېر مهال زما زده کوونکي وو. ځینې بهرنی ښوونکي ښه دي، مګر زه د دوي د تجربې د کموالي له امله پدې ډول غوندې وکې زیات ګډون نه کوم.^{۱۴}

زه د ډول ډول روزنیو دورو ۱۲ برې لیکونه لرم. د بېلګې په توګه جنسیت یو ډېر لومړنی امر دي او مونږ ټول د هغه په اړه پوهېږو.^{۱۵}

په پورته یادو شویو مواردو برسېره ځینو ښځینه استازو وړاندیز وکړ چې نارینه کولای شي د جنسیت د اړوند زده کړو څخه زیاته گټه ترلاسه کړي. د بېلګې په توګه ډېر پروگرامونه ښځې د بهرنیو پارلمانونو د لیدو په موخه بهرنیو هېوادونو ته لېږي. د نورستان د ولایت د یوې استازې په وینا دغه سفرونه ځکه د نارینه وو په گټه دي چې هغوي ویني چې په نورو پارلمانونو کې ښځې او نارینه څه ډول چلند سره کوي.

د افغانستان په کور دننه غالباً د جنسیت اړوندو زده کړو ته نارینه دعوت کېږي "مګر دوي هلته گډون نه کوي ځکه دوي فکر کوي چې دغه غونډې یواځې د ښځو لپاره دایرېږي."^{۱۶} لدې کبله باید د جنسیت مسئله د نارینه وو او ښځینه وو په ټولو گډو ناستو او په روزنیو ورکشاپونو کې په نظر کې ونیول شي او دغه ناستې د ښځو لپاره د ځانګړي شوي حالت څخه رابهر کړل شي. دغه امر په پارلمان کې د ښځو د جنسیتي گټو طرحې ته

^{۱۰} د وردگو ولایت د ښځینه استازې سره مرکه

^{۱۱} د ننګرهار ولایت د یوې استازې سره مرکه

^{۱۲} د یوه نړیوال سازمان د پروگرام د مسئول سره مرکه

^{۱۳} په داسې حال کې چې نارینه غالباً په مرکز کې کنفرانسونو ته دعوت کېږي. مګر دغه مرکز د ښځو د مرکز نوم اخیستی او د یو ډول جلا والي ښودونکي دي او ښیي چې دغه مرکز زیاتره د ښځو د گټې اخیستنې لپاره دي.

بنسټ کار کوي چې د افغانستان د پارلمان د استازو سياسي د اړيکو د واقعیت سره ډېر کم سمون لري.

د پارلمان سره د مرستې لپاره د نړيوالو سازمانونو لخوا نور ميکانيزمونه هم کارول شوي چې په هغو کې د د ارلانشا مناسبه زده کړه (UNDP-SEAL)، د سياسي گوندونو د پراختيا او يووالي څخه ټوليز ملاتړ (NDI) او د کابل پوهنتون د زده کړيالانو لپاره د پارلماني چارو د کار د چمتووالي نوبت په هغه کې شامل دي.^{۱۵} هر څو که د مرستو تر ټولو زياتې ټاکل شوې لارې ورکشاپونه، سيمينارونه، او کنفرانسونه دي. د دغو فعاليتونو محدوديتونه په پراخه کچه د نړيوالې ټولنې لخوا پېژندل شوي دي، د يوه نړيوال سازمان يوه استازي په دې اړه داسې وويل:

زه د جنسيت او حقوقي مسايلو په اړه (زده کړو) باندې باور نلرم. مونږ پوهېږو چې د خلکو زده کړه څرنگه ده. يو شخص حتی د ماسټرۍ په دوه کلنه يا د دوکتورا په پنځه کلنه دوره کې نشي کولای د يوې موضوع په اړه په ټولو شيانو پوه شي. يواځينی کار چې زده کړه يې کولای شي هغه د ليوالتيا زياتوالي او يا پخپله زده کړه ده.^{۱۶}

د بنسټ مرکز د دغو اندېښنو سره سره داسې يوه فضا رامنځ ته کړې چې په هغه کې د بنسټو د کمېټو غونډې جوړېږي، او دا امر پخپل ذات کې د مناسبو نړيوالو مرستو د ترلاسه کولو بېلگه ده چې وروسته تر بحث لاندې نيول کېږي. دغه مرکز د نظرونو گټه اخيستونکو ډلو د پراختيا په موخه، کېدای شي د قانون جوړوونکې ټولنې د ټولنيزو اړيکو د پياوړتيا لپاره د نظر د څرگندولو يو مرکز چمتو کړي. پر هغه برسېره د نړيوالې ټولنې د يوه استازي په باور، دغه مرکز د نړيوالو سازمانونو د اړتياوو د پوره کولو او د دوي د پروگرامونو د همغږي کولو لپاره د هڅو په برخه کې مرسته کوي:

د يونيفم مرکز د يو ځایي کار کولو لپاره لاره هواره کړه، او دغه لاره په ترټولو غوره مهال کې چمتو شوه.^{۱۷}

دا مرکز د نړيوالې ټولنې اړتياوو ته د ځواب په موخه کېدای شي د بنسټ او روزنې د همغږي او د کيفيت د لوړوالي له لارو د

اووم چوکاټ. د بنسټ پارلماني کميټې

"دغه کميټې ډېرې گټورې دي، زه هم د يوې کميټې غړې يم... د دغو کميټو له گټو څخه يوه داده چې د هغه د جوړېدو راپدېخوا بنسټي استازي له يوبل سره د ليدو لپاره د يونيفم مرکز ته راځي او پرېکړه کوي" (د افغانستان د مرکزي سيمې د يوې استازې مرکه)

"کميټې يو نښه نوبت او د بنسټو د راغونډېدو لپاره نښه موقع ده. دوي کولای شي سره غونډې شي او د بنسټو د يووالي، د بنسټو د چارو د وزارت د ساتنې د څرنگوالي، او دا چې د بنسټو لپاره کوم کار ترسره کولای شي له يوبل سره خبرې وکړي." (د کابل د يوې استازې مرکه)

"مونږ کولای شو د بنسټو په کميټو کار وکړو او د هغه په چوکاټ کې د بنسټو د څېړنيزو مهارتونو او زده کړې کچه لوړه کړو ترڅو هغوي وکولای شي د نارينه وو سره په اغېزمنه توگه اړيکه ټينگه کړي. دوي بايد وپوهېږي چې څرنگه د کميسيونونو په رئيسانو فشار راوړي او څرنگه په قوي منطق سره خبرې وکړي، په تېره بيا د اسلام په اړه ترڅو وکولای شي ملایان قانع کړي" (د کابل د يوې استازې مرکه)

^{۱۴} د يوه نړيوال سازمان د سيمه ايز مدير سره مرکه

^{۱۵} د ملي ډيموکراټيک انستيتيوت د پروگرام د مدير سره شخصي اړيکه

^{۱۶} د يوه نړيوال سازمان د پروگرام د مدير سره مرکه

څخه خبرې دي او د دغه مرکز د غړو د شخصیت په اړه اندېښمنې ښکاري. سره لدې دغه نوښت د ښځو د پارلماني نظر څرگندول آسانه کړي دي چې په هغو کې د ښځو جنسیتي گټې تر بحث لاندې نیول کېږي (اووم چوکاټ وگورئ)

د دغې ډلې جوړښت د ډېرو ښځینه استازو په اند د ظرفیت جوړونې په لور یو مثبت گام دي. هرڅو که دغه مرکز د خپلو ځانگړو محدودیتونو سره مخ دي او په شدید توگه د هغو شخصیتونو او د هویتي سیاستونو تر اغېزې لاندې دي چې یووالي ماتوونکي گواښونه ورته کوي. سره لدې دغه کمیټه د کابو ۱۰ تنو غړو^{۱۹} په درلودلو سره تر یوه ځایه د افغاني ډلې په نامه یادیدای شي. یوه استازي د دغه ډلې د جوړښت له کبله د را منځ ته شوي اړودو په اړه داسې وویل:

"کمیټه زموږ لپاره یو ښه نوښت دي ترڅو یو بل وپېژنو او د نظر را کړه ورکړه زده کړو. مونږ کابو ۳۰ ښځې وو او ما او یوې بلې ښځینه استازې د یونیم سره کار پیل کړ. مونږ هره اوونۍ غونډه لرو او د ښځو او د ډلې د پیاوړتیا د څرنګوالي په اړه بحث کوو"^{۲۰}

د نړیوالو مرستو د زیاتوالي په اړه د خپلو پروگرامونو زیاتېدونکي مالکیت د استازو سپارښتنه ده. په هغه صورت کې چې دغه مالکیت افغاني وي او افغاني پاتې شي نه فردي، کمیټې د ښځو د جنسیتي گټو د استازیتوب لپاره د یوه ځواکمن میکانیزم په توگه د پایښت د ظرفیت څخه برخمنې کېدای شي.

د نړیوالو مرستو په اړه د استازو یوه ټینګه نیوکه داوه چې پیسې بېځایه لگېږي، دغه نیوکه په روزنیزو غونډو کې د ښځینه او نارینه استازو لخوا بیان شوه (اتم چوکاټ). د پارلمان استازو ته د نړیوالو سازمانونو او پروگرامونو د ځواب ورکونې

باید د ورکشاپونو او ټریننګونو په اړه ریالستیکې تمې ولرو. حتی که ومنو چې دغه غونډې د ښځو د (ځانته زده کړې) په پارولو کې مثبتې اغېزې درلودلې دي، هغه وخت ددې ډول ښځو شمېره یوه گوښې موضوع ده.

۲.۸ اړتیاوې او میکانیزمونه: د ملي شورا د استازو لیدلوري

د ښځو استازو له نظرونو څخه یو یې دادي چې د روزنیزو غونډو شمېر باید کم شي ترڅو هغوي خپلې پارلماني چارې تر سره کړي. هرڅو که یوه مرکه کوونکي روزنیز ورکشاپونه د جنسیت له کبله د ښځو د اوسنیو محدودیتونو د له مینځه وړلو ښه لاره وبلله:

ورکشاپونه د ښځو لپاره ډېر گټور دي ځکه نارینه د کتاب لوستلو او انټرنټ ته د مراجعې لپاره ډېر وخت لري مگر ښځې د دغو چارو لپاره پوره وخت نلري لدې کبله ښوونه او روزنه ښځو ته ډېره گټوره ده... نارینه همدارنگه کولای شي تر نیمې شپې پورې په خپلو ډلو کې بحث ته ادامه ورکړي مگر ښځې د ډاډول کار لپاره مناسب فرصت نلري"^{۲۱}

د وضعیت د ښه والي په موخه ښځو ته د زده کړې د ورکولو په پرتله ښایي د "ځانته ښوونې هڅول" ښه ټاکنه وي. دغه ټکی داسې لارې رانښيي چې د هغه له لارې په ډېرو ډگرونو کې سیاست پلي کیدای شي او په هېڅ صورت په پارلمان پورې محدود کېدای نه شي... د ښځو لخوا د وخت او فضا څخه ښې گټې اخیستنې ته باید ډېره پاملرنه وشي.

یوه له دغو فضاگانو څخه ښځو د هغه هرکلي کړي د ښځو د کمیټو لپاره د یونیم او د ملي ډیموکراټیکې موسسې مرکز دي.^{۲۲} په خواشینۍ سره چې ډېر کم شمېر استازي د هغه د شتون

^{۱۹} د افغانستان د غرب د یوې استازې مرکه

^{۲۰} نړیوال حقونه هم د دغې ډلې په جوړېدو کې برخمن وو.

^{۲۱} دغه شمېره په مناسبه توگه د مرکو سره توپیر لري، مگر په ظاهراً ۱۰ تر ټولو کمه شمېره ده چې د دغې ډلو د اصلي شمېر په اړه راکړل شوې ده.

^{۲۲} د افغانستان د لویډیخ د یوې استازې مرکه

اتم چوکاټ. د بودجو ائتلاف (يو ځاي والي)

"زه فکر کوم چې غير دولتي سازمانونه يواځې پيسې لگوي او مونږ ته کومه گټه نه رسوي ځينې هېوادونه مونږ ته پيسې را کوي مگر دغه پيسې د غير دولتي سازمانونو جيب ته لوېږي... يو روزنيز ورکشاپ د ۵۰ کسانو لپاره جوړېږي مگر يواځې ۱۰ کسه په هغه کې گډون کوي دوي د سرينا په هوتل کې ډوډۍ خوري او دا د پيسو ائتلاف دي، په ځانگړي ډول کله چې پارلماني استازي نه راځي... زه د دوي د فضول خرڅۍ دا تگلاره هېڅ نه خوښوم" (د شمالي سيمو د يوې ښځينه استازې سره مرکه).

"دوي د يوې پروژې لپاره په روان کال کې ۱۲ ميليون ډالره لگولي دي، دا پيسې چېرته لگېدلې دي؟ مونږ د دې پيسو پايلې نه وينو؟" (د کابل د يوې ښځينه استازې سره مرکه).

محتوا د افغانستان د اوسني وضعې سره ډېره سمه کرل شي. لاندې نظرونه په دغه وړاندیز ټينگار کوي:

"نړيوال سازمانونه نه پوهېږي څه ډول د پارلمان ظرفيت جوړ کړي ځينې وخت دوي د خپلې پرمختللي ډيموکراسۍ په تجربو تکيه کوي او دغه امرزموږ د سيستم سره سم نه دي لدې کبله د دوي لارښوونې د يوه کتاب په شان دي نه واقعيت، او نشو کولاي د هغه څخه گټه واخلو." ^{۱۳}

"لوېديځ بايد دې هېواد ته رانشي او خپل روښ تحمیل کړي افغاني او اسلامي کلتور او همدارنگه د لوېديځ کلتور مثبت لوري لري چې مونږ کولاي شو د هغو مثبتو ټکو د ترکيب څخه د ښځو لپاره نوي حقوق جوړ کړو. که مونږ وغواړو چې د لوېديځ کلتور ارزښتونه د افغاني کلتور او ټولني په نظر کې نيولو سره وړاندې کړو، ښايي مونږ له زياتو ستونزو سره مخ شو." ^{۱۴}

په اړه هم وړاندیزونه وشول، ټيټ لوري ته د ځواب ورکونې زياتېدونکې ژمنتوب يا په بله بڼه د مرستو لاسته راوړونکو ته نه مرستندويانو ته، کولاي شي د بودجو د بېخايه لگښت په اړه پوښتنو ته ځواب ووايي. په لوړه سياسي کچه د بودجې اړوند معلومات څرگند شي، کولاي شو د رپوټونو د منظمې وړاندې کونې، او د هغه لنډې ارزونې او د پارلمان د غړو لپاره د هغو د ژباړو له لارې چې د مرستو د پايلو لنډيز او د دوي راتلونکي پلانونه وښيي، له لارو د هغو کچه لوړه کړو.

د نړيوالو مرستو د ښه والي په موخه د ښځينه استازو نور وړاندېزونه دا وو چې د روزنيزو ورکشاپونو کړنلاره دې دوي ته له وړاندې ورکړل شي ^{۱۳} ترڅو ځانونه پر بحث وړ موضوعاتو پوه کړي او په گټوره توگه په بحثونو کې گډون وکړي. د دې برسېره وړاندیز وشو چې ورکشاپونه ډېر عملي شکل ولري ^{۱۴} ترڅو په دغه پروگرامونو کې د افغانانو ونډه زياته شي. يو وړاندیز چې د ښځينه او نارينه استازو لخوا بيا بيا وړاندې کېده د افغانانو د ونډې په زياتوالي پورې اړوند ؤ، هغه دا ؤ چې د روزنيزو مطالبو

^{۱۳} د افغانستان د لوېديځ او شمال د ښځينه استازيو مرکې

^{۱۴} د شمالي سيمې د يوې استازې مرکه

^{۱۳} د کابل د يوه تن استازي مرکه

^{۱۴} د باميانو د يوه تن استازي مرکه ^{۱۵} op.cit. ۲۰۰۷Kandiyoti, D.

لدې کبله غیر ریالستیکی تمې رامینځ ته کوي^{۱۱۳}. پدې ترتیب په پارلمان کې د بنځو د جنسیتي گټو د استازیتوب په اړه نړیوالې ټولنې ته بنایي چې خپلې مرستې د افغانستان د اوسنۍ وضعې سره سمې او تنظیم کړي.

د بنځو د جنسیتي گټو گټور استازیتوب په ښکاره توگه په دغه ټکي پورې اړوند دي. په افغانستان کې د جنسیتي مسائلو په اړه د زده کړو لپاره هڅې لکه څرنګه چې دنیز کاندیوتی لیکي، زیاتره نړیوال کړل وي او د هېواد د سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو او همدارنګه د جګړې وروسته حالاتو څخه بېل دي^{۱۱۵}.

^{۱۱۵} کاندیوتی ۲۰۰۷.

^{۱۱۳} په استثنائگانو کې د یونیفم د شریعت د روزنیزې دورې په شان نوبستونه شامل دي (۸،۱ برخه)^{۱۱۴}. ICG, op.cit ii.

۹. پایلې او پروړاندې لارې

اړوند خلکو ته مخکې له مخکې معلومات ورکړي. په هغه برسېره د ځانگړو شوو څوکیو سیستم باید د تېرو نابرابریو دلنډ مهالي ارزونې په بنسټ وي نه داسې یو سیستم چې د هغه له لارې بنسټ ته ناعادلانه مکافات ورکول کېږي.

۲. پر مسئلې ولاړې ډلې: که داسې وي چې د جنسیتي چارو کړنلاره په پراخه کچه ومنل شي، ډله ایز استازیتوب باید وهڅول شي. د بنسټ د جنسیتي گټو څخه استازیتوب پر مسئلو ولاړو ډلو یا د هغو گوندونو چې ددغو گټو څخه د استازیتوب ژمنه یې د سیاست یوه بنسټیزه برخه وي، چوکاټ ته اړتیا لري. د افغانستان په سیاسي تاریخ کې پر مسئلو ولاړو ډلو تر اوسه بریالیتوب نشتون ته په پام دغه مسئله د جدي پاملرنې وړ ده. وړاندیز کېږي چې:

- د پارلماني ډلو د جوړولو په اړوند شته قیدونه له مینځه یوړل شي ترڅو دغه ډلې د رنځور ډله ایزو گټو پر بنسټ جوړې شي نه د غړو د رنځورنګۍ د غوښتنو د پوره کولو په موخه^{۱۷}
- نړیوال سازمانونه د ظرفیت جوړونې په چاره کې په مرام یا کړنلاره تمرکز وکړي او لدې لارې د پارلماني ډلو پراختیا او پیاوړتیا د نظرونو د سیاست پر بنسټ وهڅوي.

۳. ځواب ورکونه "تیت لوري ته": د پروگرامونو لاسته راوړونکو ته د نړیوالو سازمانونو لخوا ځواب ورکونې ته زیاتېدونکې ژمنه د زده کړو اړوند اسناد باید د شورا د استازو د مطالعې په موخه په منظم ډول چمتو کړل شي او دوي د زده کړې او د مرستې د نورو بنو لپاره د سازمانونو د پلانونو له سپړنو څخه خبر کړي. که څه هم چې په هېڅ صورت نشي تضمین کېدلای چې دغه سندونه مطالعه کېږي مگر په هر حال د مرستو په اړه د معلوماتو د جریان د بندیز څخه مخنیوي کوي. وړاندیز کېږي چې د استازو په وسیله د اشاعې (حق پیژندنې) په اړوند د پارلمان سره د مرستې په برخه کې د روڼوالي (شفافیت) د

د دې مقالې بحث دا دي چې پارلمان ته د بنسټ د ټاکنې سره جوخت بنیایي د دوي سیاسي اغېزه زیاته شوې وي، مگر د بنسټ د جنسیتي گټو استازیتوب په بڼه توگه ندې شوې. د هغه اصلي دلیلونه عبارت دي له: لومړی، د پر مسئلې ولاړو ډلو نه شتون، په ټولیز ډول د پالیسۍ نه سمون، چې د دغو گټو د طرح کولو لپاره د نظر د راکړې ورکړې لپاره د مناسب ځای د نه جوړښت لامل شوي. دوهم، د پارلمان د استازو او د انتخاباتي سیمو تر مینځ کمزوري اړیکې، او د هغو وسایلو (د ملاتړ په شان) کمښت چې د هغه په وسیله شته اړیکې وساتل شي، دغه ټکي په پارلمان کې د بنسټ د جنسیتي گټو د ټولیز استازیتوب د نه ترسره کېدو لامل دي. سیاسي اړتیاوې (د خدماتو د وړاندې کولو په بڼه) په ډېر لومړني لومړیتوب کې درول شوې او ملاتړیزې شبکې او د پوړونو گونډې والي لا غښتلي کوي. برسېره پر هغو د جنسیتي حقونو د کړنلارې د بڼه توب په موخه د استازو سره د نړیوالې مدني ټولنې د ملاتړ نشتوالي ددې لامل شوي چې په پارلمان کې د دغو گټو پراخ استازیتوب ونه شي. دریم، په کابینه کې د بنسټ ډېر کم استازیتوب او د بنسټ په وزارت پورې د هغوي محدودیت ددغه ټکي د ټاکلو اصلي لامل دي چې ولې په پارلمان کې استازي د بنسټ د جنسیتي گټو د طرح کولو لپاره انګېزه نه لري. په دولتي ارګانونو کې د فساد څخه اخیستنې (برداشتونه) د دغه مسائلو د مطرح کولو په اړه د لیوالتیا د کمښت لامل دي. په پای کې ددې ترڅنګ چې نړیوالې مرستې بنسټه او نارینه استازي په زیاتره ځایونو کې د جنسیتي انډول د کړنلارې بڼه توب ته هڅوي، زیاتره دغه مسئلې د نړیوالو سازمانونو د فرضیاتو پر بنسټ طرح او پلې کېږي او غیر ریالستیکه تمې رامینځ ته کوي. د سیاست جوړوونکي سپارښتنې چې وروسته بیانېږي، د بنسټ د جنسیتي گټو د پارلماني استازیتوب د هڅولو لپاره لارې وړاندې کوي:

۱. ځانگړې شوې څوکۍ: که داسې فرض شي چې په راتلونکو ټاکنو کې د بنسټ لپاره څوکۍ ځانگړې کېږي، نو سپارښتنه کېږي چې دولت او د ټاکنو چارواکي د دغو څوکیو د کړنلارې په

ورانديز کيږي د مخکې يادشوو مواردو ټولگه چمتو او د پارلمان په واک کې ورکړل شي. د افغانستان د بنځو لپاره د کارملي طرحه (NAPWA) کولاي شي ددې موضوع په هکله کار وکړي او د بنځو د جنسيتي گټو د لوړوالي لپاره د يوې وسيلې په توگه کار وکړي.

۲. بنځې په اجرائيه ځواک/ستره محکمه کې: د بنځو په اړوند د حامد کرزي ژمنه د اړتيا وړ گوهر څخه خالي وه، مگر پر دغه ټکي پوهېدل اړين دي چې حامد کرزي په پارلمان کې بنځو استازو ته درناوي کوي او ژمنه يې کړېده چې په اجرائيه ځواک او ستره محکمه کې لازياتي بنځې وگماري. د دغه ټکي تضمين هم اړين دي چې د بنځو گډون د بنځو په ټاکلې فضا "لکه د بنځو د چارو وزارت پورې تړلی (محدود) نه دي، ځکه چې داسې گواښ شته چې د بنځو گډون يواځې د جنسيتي اندېښنو د ليرې کولو لپاره کارکوي او په نورو اجرائي برخو کې د کار وړتيا نلري.

اړتيا په اړوند د خبرتيا د لوړوالي په موخه کار وکړل شي.

۴. د جنسيت اړوندو مسايلو د زده کړې پراختيا: د زده کړې محدوديتونه بايد په پراخه کچه وپېژندل شي او د روزنيزو پروگرامونه د گټورو مهارتونو د زده کړې په موخه د بېلگې په توگه د قانون جوړونې په برخه کې په لاره واچول شي. له هغه ځايه چې بنځينه او نارينه استازي دواړه د جنسيت په اړه زده کړو ته اړتيا لري لدې کبله جنسيت بايد په مناسبه توگه په ټولو روزنيزو پروگرامونو کې په نظر کې ونيول شي او د پارلمان ټولې چارې بايد د جنسيتي انډول له ليدلوري څخه وي. برسېره پردې د ډېرو افغانانو د برخې اخيستني په موخه بايد د زده کړې پر تناسب ډېر تمرکز وکړل شي.

۵. د بنځو د حقونو په اړه د قانون جوړولو همغږي: دې ته په پام چې د بنځو د حقونو د لوړتيا په موخه د قانون جوړونې د ډول ډول شکلونو او د ژمنو د الزاماتو په هکله کم درک شته،

اخځونه:

AREU. ۲۰۰۶. *The A to Z Guide to Afghanistan Assistance*. Fifth Edition, Kabul.

Basu, A. 2005. *Women, Political Parties and Social Movements in South Asia*. Occasional Paper 5, UNRISD: Geneva.13-15. Accessed online at www.unrisd.org, accessed 17 March ۲۰۰۷.

Dahlerup, D. 2002. "Using Quotas to Increase Women's Political Representation." International IDEA, Women in Parliament, Stockholm (an updated version of the chapter which was originally published in International IDEA's Handbook: *Women in Parliament Beyond Numbers*, Stockholm, International IDEA, 1998), www.onlinewomeninpolitics.org, accessed 11 March ۲۰۰۷.

Dollar, D., Fisman, R., and Gatti, R. 1999. *Are Women Really the "Fairer" Sex? Corruption and Women in Government*, Policy Research Report on Gender and Development, Working Paper Series, No. 4. The World Bank Development Research Group/Poverty Reduction and Economic Management Network, www.anticorruption-online.org, accessed 4 August ۲۰۰۶.

Educational Broadcasting Corporation. ۲۰۰۶. "Wide Angle: Flying down to Kabul. Handbook: Women in Afghanistan: Politics." PBS, www.pbs.org, accessed 7 March ۲۰۰۷.

Goetz, A-M. 2003. *Political Cleaners: How Women are the New Anti-Corruption Force: Does the Evidence Wash?* www.u4.no/document/literature/goetz-2003-gender-corruption.pdf. (no page numbers in original).

Goetz, A.M. 2002. "No shortcuts to power: constraints on women's political effectiveness in Uganda." *Journal of Modern African Studies*. Vol. 40, No. 4, 549-575.

Government of Afghanistan. *The Constitution of Afghanistan* (Unofficial Translation) in AREU, ۲۰۰۶. *The A to Z Guide to Afghanistan Assistance*. Fifth Edition, Kabul, 95.

ICG. ۲۰۰۶. "Afghanistan's New Legislature: Making Democracy Work" (Asia Report No. 116). www.crisisgroup.org, accessed 11 December ۲۰۰۶. Kabul/Brussels.

IPU. ۲۰۰۷a. "Women in National Parliaments." www.ipu.org/wmn-e/world.htm (webpage) accessed 26 February ۲۰۰۷.

IPU. ۲۰۰۷b. *Women in Parliament in ۲۰۰۶: The year in perspective*. IPU: Geneva, www.ipu.org, accessed 5 February ۲۰۰۷.

JEMB. 2005. "Final Report: National Assembly and Provincial Council Elections 2005." www.jemb.org, accessed 17 June ۲۰۰۶.

Kandiyoti, D. ۲۰۰۷. "Political fiction meets gender myth: post-conflict reconstruction, 'democratization' and women's rights." In Cornwall, A., Harrison, E., and Whitehead, A. (eds.). *Feminisms in Development: Contradictions. Contestations and Challenges*. Zed Books: London and New York. 194.

Kandiyoti, D. 2005. *The Politics of Gender and Reconstruction in Afghanistan*. UNRISD Special Events Paper 4, UNRISD: Geneva, www.unrisd.org, accessed 27 December 2005.

Ministry of Finance. 1385. *1385 National Budget*, Budget Department, Ministry of Finance.

Mukhopadhyay, M. and Meer, S. 2004. *Creating voice and carving space: redefining governance from a gender perspective*. KIT publishers: Amsterdam.

NDI. ۲۰۰۶. "The September 2005 Parliamentary and Provincial Council Elections in Afghanistan." www.accessdemocracy.org, accessed 11 June ۲۰۰۶.

Norris, P. ۲۰۰۶. *Opening the Door: Women leaders and constitution building in Iraq and Afghanistan*. Harvard University, John F. Kennedy School of Government: Cambridge MA.

Phillips, A. 1995. *The Politics of Presence: The Political Representation of Gender, Ethnicity and Race*. Oxford: Clarendon Press.

Randall, V., and Sråsand, L. 1999. *Party Institutionalization and the New Democracies*, paper for the ECPR Joint Session of Workshops, Mannheim, March 1999, www.essex.ac.uk, accessed 6 August, ۲۰۰۶.

Rashid, A. ۲۰۰۶. "Afghanistan on the Brink." *New York Review of Books*. Vol. LIII, No. 11: 24.

Reynolds, A., Jones, L. and Wilder, A. 2005. *A Guide to Parliamentary Elections in Afghanistan*. AREU: Kabul.

Rubin, B. 2005. 'Afghanistan: The Wrong Voting System'. *International Herald Tribune*, 16 March 2005, www.ihf.com, accessed 10 July ۲۰۰۶.

Smith, D. 2005. *Finding Power: Gender and Women's Political Participation in Rural Rajasthan, India*. (PhD Thesis). London School of Economics and Political Science: London.

Tinker, I. 2004. "Quotas for women in elected legislatures: Do they really empower women?" In *Women's Studies International Forum*, 27:531-546.

UNAMA. 2005. "Gender Issues", Issue 1, March 2005. UNAMA: Kabul, www.unama-afg.org, accessed February 10, ۲۰۰۷.

Walter, N. ۲۰۰۶. "We are just watching things get worse". *The Guardian*. 28 November ۲۰۰۶, www.guardian.co.uk, accessed 12 December ۲۰۰۶.

Weinbaum, M. G. 1972. "Afghanistan: Nonparty Parliamentary Democracy." In *The Journal of Developing Areas*. Vol. 7, No. 1.: 57-74.

Wilder, A. 2005. *A House Divided? Analysing the 2005 Afghan Elections*. AREU: Kabul.

Wordsworth, A. ۲۰۰۶. "The politics of patronage: an exploration of women's acquisition of power in Afghanistan. Case study: legislative elections in Balkh province, 2005." Unpublished Masters thesis.

د افغانستان د خپرنې او ارزونې د ادارې وروستی خپرونې

- د ۲۰۰۷ کال د جون میاشت: راستنېدل او که پاتې کېدل: په پاکستان کې د افغانانو د دوهم نسل لالهاندتیا، مامیکو سایتو او پاملهانت
- د ۲۰۰۷ کال د می میاشت: د اوبو مدیریت، د مالدارۍ او تریاکو اقتصاد: د اوبو د ټولنیز مدیریت بریالیتوب، جانانن الی
- د ۲۰۰۷ کال د اپریل میاشت: د افغانستان خپرنیزه خبرپاڼه، ۱۳ گڼه
- د ۲۰۰۷ کال د اپریل میاشت: له ۲۰۰۱ کال څخه ره په دی خوا د افغانستان روغتیایی سیستم، د شرایطو ښه والی، خوشبینانه وړاندوینه، رون والدمن، لزلې سترانگ، عبدالولی
- د ۲۰۰۷ کال د اپریل میاشت: د دولت سره مرسته، نړیوالې مرستې او په افغانستان کې د دولت جوړونې پارادوکس، هیمش نیکسون
- د ۲۰۰۷ کال د فبروري میاشت: د اوبو مدیریت، د مالدارۍ او تریاکو اقتصاد، د ځمکو د ثبت لپاره خوښې (انتخاب)، الک مک اون او شرنا نولان
- د ۲۰۰۷ کال د فبروري میاشت: د افغانستان په کلیوالي سیمو کې د باور وړ غیررسمي فعالیتونه: د غورپه ولایت کې دریمه موردي مطالعه، فلورتجی کلیجن
- د ۲۰۰۷ کال د جنوري میاشت: د افغانستان خپرنیزه خبرپاڼه، ۱۱ او ۱۲مه گڼې
- د ۲۰۰۶ کال د دسمبر میاشت: د اوبو مدیریت، د مالدارۍ او تریاکو اقتصاد، په ننگرهار او غور کې د کوکنارو او خاشخاشو کرڼه، د ډیویډ منسفید لیکنه
- د ۲۰۰۶ کال د دسمبر میاشت: د افغانستان په کلیوالي سیمو کې د باور وړ غیررسمي فعالیتونه: د کاپیسا په ولایت کې دویمه موردي مطالعه، فلورتجی کلیجن
- د ۲۰۰۶ کال د نومبر میاشت: د افغانستان سره د مرستو لپاره د الف څخه تر یا پوري لارښوونې، پنځم چاپ
- د ۲۰۰۶ کال د نومبر میاشت: آس په گاډۍ پسې تړل؟ خصوصي کول او په افغانستان کې اقتصادي سمون، انا پترسون
- د ۲۰۰۶ کال د اکتوبر میاشت: د اوبو مدیریت، د مالدارۍ او تریاکو اقتصاد: د مالدارۍ او روغتیا تولیدات، ایان تامسن
- د ۲۰۰۶ کال د سپتمبر میاشت: مخ ته تگ؟ په افغانستان کې د اداري سمون ارزونه، سارا لیستر
- د ۲۰۰۶ کال د اگست میاشت: په افغانستان کې کلیوالي معیشتونه، جو بیل او استیفن شوت
- د ۲۰۰۶ کال د اگست میاشت: افغاني بدلونیزې شبکې، د راستنېدو پروسې ته کتنه، الکساندر او مونسوتی
- د ۲۰۰۶ کال د اگست میاشت: د اوبو مدیریت، د مالدارۍ او تریاکو اقتصاد: تشریحي کتاب پېژندنه

د افغانستان د خپرنې او ارزونې اداره

د گلروشي کوڅه، (د دوهم سرک څنډه) ن

وي ښار، کابل، افغانستان

تلفون: ۵۴۸ ۹۶۹۶۰۸ ۹۳۷۹، بریښنا پته: areu@areu.org.af، بریښنا پاڼه: www.areu.org.af

د افغانستان د خيبرني او ارزونې اداره
د گل فروشي کوڅه (د دوهمې کوڅې څنډه)
نوی ښار کابل، افغانستان
تلفون: +۹۳۷۹۹۲۰۸۵۴۸
بريښنا پته: areu@areu.org.af
بريښنا پاڼه: www.areu.org.af

